

**SCÉNÁŘE BUDOUCÍHO VÝVOJE MIKROREGIONU
JADERNÉ ELEKTRÁRNY DUKOVANY
S VYUŽITÍM PŘÍSTUPU TERRITORIAL IMPACT ASSESSMENT**

Program na podporu aplikovaného společenského výzkumu a experimentálního vývoje OMEGA, Technologická agentura České republiky (TAČR)

Identifikační kód projektu: TD2-0354

**T A
Č R**

**BUDOUCÍ VÝVOJ SOCIÁLNÍCH A EKONOMICKÝCH PODMÍNEK
V ÚZEMÍ INTENZIVNÍCH SOCIOEKONOMICKÝCH VAZEB
NA JADERNOU ELEKTRÁRNU DUKOVANY**

Analytické texty k souboru specializovaných map

Petra Špačková, editorka

Univerzita Karlova v Praze, Přírodovědecká fakulta,
katedra sociální geografie a regionálního rozvoje
Urbánní a regionální laboratoř
&
Energetické Třebíčsko

2015

Budoucí vývoj sociálních a ekonomických podmínek v území intenzivních socioekonomických vazeb na Jadernou elektrárnu Dukovany. Analytické texty k souboru specializovaných map.

Recenzovali:

Doc. RNDr. Marie Novotná, CSc., Západočeská univerzita v Plzni

RNDr. Martin Šimon, Ph.D., Sociologický ústav AV ČR

Editorka:

RNDr. Petra Špačková, Ph.D.

Autoři map:

Bc. David Černý, RNDr. David Hána, Ph.D., Mgr. Zuzana Kopecká, Doc. RNDr. Martin Ouředníček, Ph.D., Mgr. Ivana Přidalová, RNDr. Petra Špačková, Ph.D.

Autoři textů:

Bc. David Černý, RNDr. David Hána, Ph.D., Mgr. Zuzana Kopecká, RNDr. Viktor Květoň, Ph.D., Doc. RNDr. Martin Ouředníček, Ph.D., Mgr. Ivana Přidalová, RNDr. Petra Špačková, Ph.D.

Grafické a kartografické zpracování:

Mgr. Jiří Nemeškal

Univerzita Karlova v Praze, Přírodovědecká fakulta, katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, Urbánní a regionální laboratoř (URRlab) & Energetické Třebíčsko

Soubor map je výsledkem projektu "Scénáře budoucího vývoje mikroregionu jaderné elektrárny Dukovany s využitím přístupu Territorial Impact Assessment" (TD020354), který je financován v rámci programu OMEGA Technologické agentury České republiky.

Mapy byly vydány v roce 2015 na serveru Přírodovědecké fakulty www.atlasobyvatelstva.cz.

Praha, 2015

Obsah

Úvod.....	4
1. Populační vývoj obcí v území intenzivních socioekonomických vazeb na Jadernou elektrárnu Dukovany 1990-2014	7
2. Trh práce a ekonomická základna – scénář rozšíření Jaderné elektrárny Dukovany ..	11
3. Trh práce – scénář odstavení Jaderné elektrárny Dukovany	15
4. Ekonomická základna – scénář odstavení Jaderné elektrárny Dukovany.....	18
5. Příjmy obcí – scénáře rozšíření a odstavení Jaderné elektrárny Dukovany	21
6. Mobilita a stabilita obyvatelstva – scénář rozšíření Jaderné elektrárny Dukovany	25
7. Mobilita a stabilita obyvatelstva – scénář odstavení Jaderné elektrárny Dukovany	28
8. Vybavenost – scénáře rozšíření a odstavení Jaderné elektrárny Dukovany	32
9. Expertní odhad budoucího vývoje sociálních a ekonomických podmínek scénář odstavení Jaderné elektrárny Dukovany	37

Úvod

V posledních letech se stále více diskutuje otázka energetické bezpečnosti, strategického plánování energetiky a budoucí role jaderné energetiky na celorepublikové úrovni. Relativně nižší pozornost je věnována roli jaderných elektráren jakožto důležitých lokálních ekonomických subjektů a jejich vlivu na utváření místních sociálních a ekonomických podmínek. Jedním z cílů projektu, v jehož rámci byl tento soubor specializovaných map zpracován, je proto posoudit význam výstavby a dosavadního a budoucího provozu jaderné elektrárny Dukovany (EDU) pro své okolí. Toto území přitom dlouhodobě patří mezi ekonomicky slabší regiony. Projekt pracoval zejména se dvěma scénáři možného budoucího vývoje Jaderné elektrárny Dukovany: (i) odstavení jaderné elektrárny Dukovany a (ii) případné vybudování 5. bloku elektrárny. Hlavními úkoly projektu bylo posoudit dopady na počet a strukturu pracovních příležitostí v regionu, dopady na firmy napojené na činnost jaderné elektrárny a dopady na obce a kraje. V obecné rovině projekt přinesl metodiku hodnocení územních dopadů rozšíření kapacit či uzavření důležitého hráče na pracovním trhu v socioekonomické sféře (Feřtřová a kol. 2015). Studie Jaderné elektrárny Dukovany je pak pilotním příkladem použití této metodiky.

Předkládaný soubor map je jedním z výsledků projektu č. TD2-0354 aplikovaného výzkumu Technologické agentury České republiky v programu OMEGA s názvem „Scénáře budoucího vývoje mikroregionu Jaderné elektrárny Dukovany s využitím přístupu Territorial Impact Assessment“. Na řešení projektu se podílel kolektiv pracovníků Přírodovědecké fakulty Univerzity Karlovy v Praze seskupených v týmu Urbánní a regionální laboratoře, a partneři ze sdružení Energetické Třebíčsko.

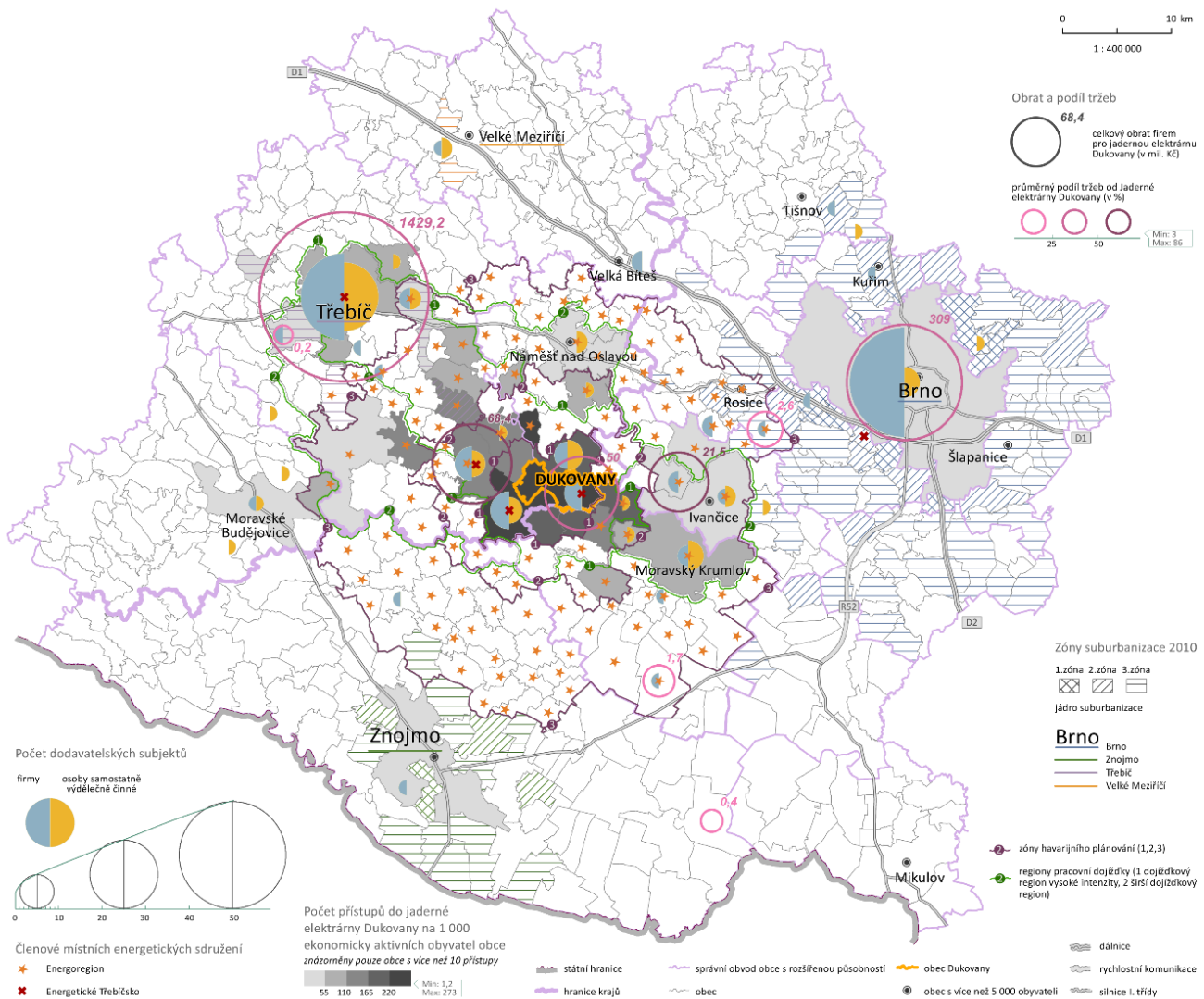
O výsledky projektu potvrdilo zájem několik subjektů: V první řadě partner projektu – sdružení Energetické Třebíčsko, dále Kraj Vysočina, sdružení Ekoregion 5, Energoregion 2020, obec Dukovany a neformálně též představitelé Jaderné elektrárny Dukovany, jiné subjekty lokální samosprávy a některé místní ekonomické subjekty. Všechny specializované mapy jsou veřejně přístupné na mapovém serveru www.atlasobyvatelstva.cz i pro další potenciální uživatele a širokou veřejnost. Za významné považujeme také jejich využití v univerzitní výuce.

Předkládaný soubor map volně navazuje na soubor map zpracovaný v letech 2014-2015, který se zaměřoval na aktuální i retrospektivní sledování socioekonomických a ekonomických ukazatelů v regionu jaderné elektrárny Dukovany. Tento soubor se naopak věnuje hodnocení předpokládaného budoucího vývoje v rámci výše dvou zmíněných scénářů. Jednotlivé mapy hodnotí potenciál daného území vyrovnat se s případným ukončením provozu nebo získat z případné dostavby dalšího bloku jaderné elektrárny v Dukovanech. Uvažujeme při tom celkem pět sfér socioekonomických dopadů: vývoj trhu práce, ekonomické základny, financování obcí, mobility a stability obyvatelstva a vybavenosti území. Specializované mapy tak zobrazují stěžejní výsledky dvouletého projektu. Průvodní texty proto z větší části vycházejí z výzkumné zprávy sestavené projektovým týmem (Ouředníček a kol. 2015).

V jednotlivých mapách jsou zobrazeny dopady v rámci území intenzivních socioekonomických vazeb na Jadernou elektrárnu Dukovany. Toto území bylo vymezeno na základě využití několika metod datových zdrojů: dojížděky za prací, seznamu osob s přístupem do jaderné elektrárny, přehledu formálních sdružení obcí a dalších subjektů v regionu a dotazníkového šetření mezi

firmami navázanými na EDU (Hána a kol. 2015). V rámci tohoto území pak hodnotíme dopady pro specificky vymezené zóny: tři zóny havarijního plánování (5 km, 5-10 km a 10-20 km od EDU) a dva regiony pracovní dojížděky (dojížděkový region vysoké intenzity a širší dojížděkový region). Typ regionů, ve kterých jsou dopady analyzovány, je volen s ohledem na charakter sféry. Ekonomické dopady jsou proto hodnoceny v regionech pracovní dojížděky, dopady pro financování obcí naopak s využitím zón havarijního plánování. Podrobnější informace k vymezení a charakteru regionů jsou dostupné v úvodní části textu k předchozí sadě specializovaných (Špačková 2014/2015).

Obrázek 1: Vymezení zájmového regionu

Zdroj: Hána a kol. (2015)

Na začátku souboru map je zařazena mapa zobrazující vývoj počtu obyvatel ve sledovaném území po roce 1989. V transformačním období totiž dochází k prohlubování perifernosti tohoto území a je proto důležité poukázat na diferencovaný populační vývoj v jednotlivých částech regionu. Následující mapy se věnují zobrazení dopadů jednotlivých scénářů vývoje v pěti

uvažovaných sférách. Poslední mapa se snaží o syntézu zjištěných informací pro scénář uzavření EDU a zobrazuje závažnost dopadů v jednotlivých sférách pro sledované území.

Literatura

FEŘTROVÁ, M., ŠPAČKOVÁ, P., OUŘEDNÍČEK, M., HÁNA, D., JÍCHOVÁ, J. (2015): Metodika hodnocení vývoje území s využitím přístupu Territorial Impact Assessment. Certifikovaná metodika (certifikační orgán MMR, osvědčení 003/2015). Univerzita Karlova v Praze, Přírodovědecká fakulta, katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, Urbánní a regionální laboratoř, Praha.

HÁNA, D., ŠPAČKOVÁ, P., NEMEŠKAL, J. (2015): Vymezení území intenzivních socioekonomických vazeb na Jadernou elektrárnu Dukovany. Specializovaná mapa. Přírodovědecká fakulta Univerzity Karlovy v Praze.

OUŘEDNÍČEK, M., ŠPAČKOVÁ, P., KVĚTOŇ, V., HÁNA, D., PŘIDALOVÁ, I., KOPECKÁ, Z., FEŘTROVÁ, M. (2015): Scénáře budoucího vývoje mikroregionu Jaderné elektrárny Dukovany s využitím přístupu Territorial Impact Assessment. Výzkumná zpráva. Přírodovědecká fakulta, Univerzita Karlova v Praze, 112 s.

ŠPAČKOVÁ (2014/2015 ed.): Vývoj stavu sociálních a ekonomických podmínek v širokém okolí Jaderné Elektrárny Dukovany. Soubor specializovaných map. Přírodovědecká fakulta Univerzity Karlovy v Praze.

1. Populační vývoj obcí v území intenzivních socioekonomických vazeb na Jadernou elektrárnu Dukovany 1990-2014

Ivana Přidalová

Vývoj počtu obyvatel je tradičně považován za indikátor atraktivity území pro bydlení obyvatel, který reflektuje nejen sociální a ekonomické podmínky, ale celkovou situaci v lokalitě a širším regionu (Ouředníček, Novák 2012). Přestože Hampl (1996) za vhodnější indikátor současného společenského rozvoje při hodnocení systému osídlení považuje spíše koncentraci progresivnějších funkcí, ve shodě s Musilem a Müllerem (2008) považujeme vývoj počtu obyvatel za stále relevantní pro poznání žitého prostoru konkrétního území, které je specifickým populačním vývojem dotčeno. Na přetrvávající význam vývoje počtu obyvatel poukazuje také nedávná studie Ouředníčka a kol. (2011) zabývající se problematikou depopulace periferních území, kde autoři vysvětlují riziko vzniku sestupné spirály odlivu obyvatelstva a snižující se kvality života v duchu Myrdalovy teorie oběžné kumulativní kauzality.

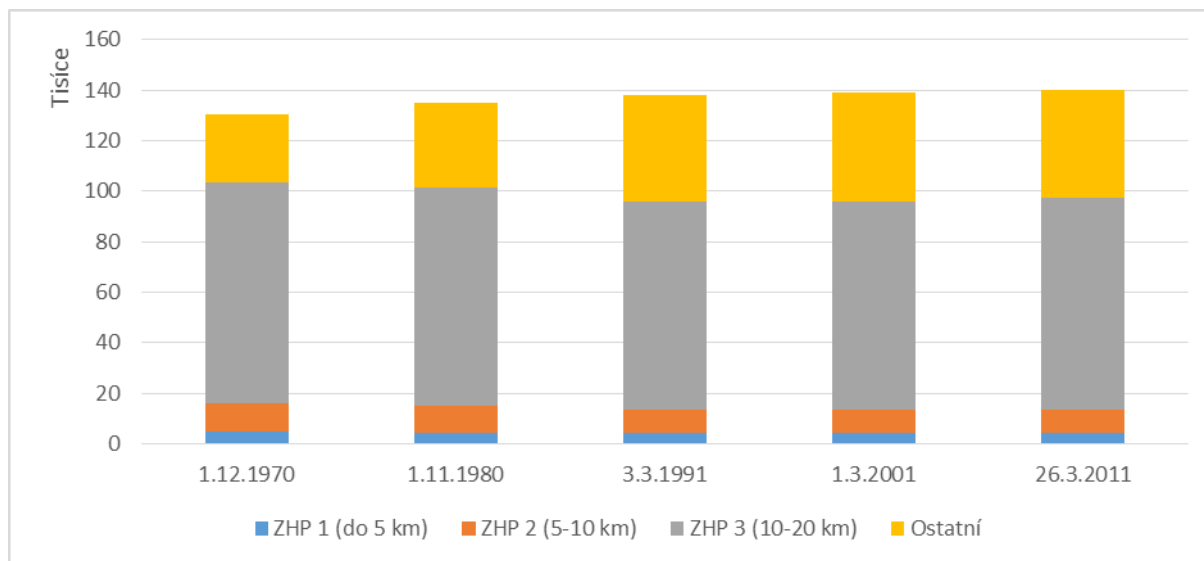
Základní ukazatel populační dynamiky – přírůstek obyvatelstva – je tvořen dvěma složkami: přirozenou a mechanickou (migrační) měnou. Zatímco přirozený přírůstek je výsledkem probíhajících procesů porodnosti a úmrtnosti bydlícího obyvatelstva, migrační měna vychází z údajů o počtech přistěhovalých do sledovaného území a vystěhovalých z něj. Poskytují tak syntetickou informaci o dosavadní dynamice populačního vývoje a významu jednotlivých procesů. Neméně důležitým faktorem budoucího demografického vývoje je současná struktura obyvatelstva podle věku či jiných charakteristik, jež jsou pro co nejpřesnější prognózu budoucího populačního vývoje běžně využívány metodami demografické analýzy (viz např. Burcin a kol. 2013). Na druhé straně existuje řada faktorů, jež mohou další populační vývoj zásadně ovlivnit, ale které lze pouze obtížně predikovat, protože mohou záviset na politických a ekonomických rozhodnutích.

Cílem mapového listu je proto využít znalosti dosavadního populačního vývoje v období let 1991-2014 a aktuální věkové struktury a na jejich základě uvnitř sledovaného regionu Jaderné elektrárny Dukovany identifikovat oblasti, ve kterých lze předpokládat různé podoby budoucího vývoje počtu obyvatel. Ambicí předkládané analýzy není kvantifikace počtu obyvatel a jejich struktury v případě realizace jednotlivých scénářů uvažovaných v souvislosti s budoucím vývojem jaderné elektrárny, ale spíše poskytnutí vodítka pro pochopení odlišného vývoje, který je možné očekávat v různých částech zájmového území.

V mapovém listu jsou využita data Českého statistického úřadu. Za prvé se jedná o Databázi demografických údajů, z níž jsou přežaty údaje o přirozeném a migračním přírůstku a středním stavu obyvatelstva v obcích v zájmovém území v letech 1991-2014. Druhým zdrojem dat jsou informace o věkové struktuře obcí k 31. 12. 2014. Dále je v mapě zobrazeno několik variant diferenciací území stanovených na základě (i.) dopravní dostupnosti největších měst, (ii.) vymezení vnitřní periferie podle charakteristik obyvatelstva, trhu práce a bytového fondu (Musil, Müller 2008) a (iii.) zón rezidenční suburbanizace v roce 2010 (Špačková a kol. 2012). Metodou kartogramu jsou znázorněny tři varianty dosavadního populačního vývoje obyvatelstva obcí podle indexu vývoje počtu obyvatel vzhledem k roku 1991. Bodové značky zvýrazňují obce s nepříznivou (stárnoucí) věkovou strukturou obyvatelstva, jež byla definována jako podprůměrný podíl dětí do 15 let nebo nadprůměrný podíl obyvatel starších 64 let.

V dlouhodobém pohledu od roku 1970 se úhrnný počet obyvatel sledovaného regionu EDU výrazně neměnil (graf 1.1). Mezi nejmarkantnější vývojové tendence patří zvýšení počtu obyvatel mimo zóny havarijního plánování (ZHP), způsobené zejména vysokým migračním přírůstkem v 70. a první polovině 80. let (maximum 24,3 ‰ v letech 1981-1985), jež pravděpodobně souvisely s výstavbou sídlišť Hájek a Nová Borovina v Třebíči, určenými pro pracovníky nově vybudované elektrárny (Frantál a kol. 2016).

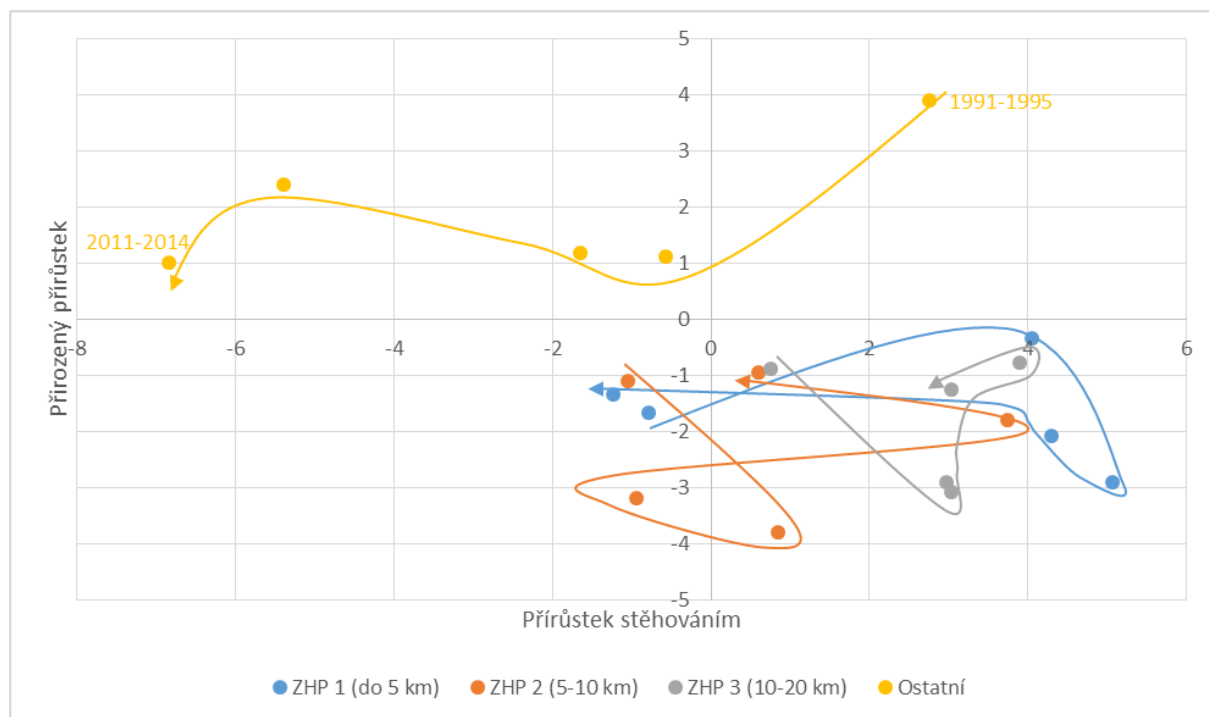
Graf 1.1: Počet obyvatel v zónách území intenzivních socioekonomických vazeb na EDU podle Sčítání lidu 1970-2011

Zdroj: ČSÚ 2013

Při zaměření pozornosti na jednotlivé komponenty přírůstku obyvatelstva v období od roku 1991 v zónách havarijního plánování v rámci funkčního regionu EDU je patrný poměrně diferencovaný vývoj (graf 1.2). Patrně díky vysokým hodnotám migračního přírůstku v předchozím období si území mimo ZHP jako jediná ze sledovaných zón zachovává kladný přirozený přírůstek. Postupně, vzhledem k nepříznivému ekonomickému vývoji (mj. poklesu počtu pracovních míst) a zřejmě z části i v souvislosti s rozvojem procesu suburbanizace, ale dochází ke snižování migrační atraktivity města Třebíče, a tím i celé „zóny“. Ve třech zónách havarijního plánování je vývoj přirozeného a migračního přírůstku v čase bez zřetelného jednoznačného trendu, přičemž v posledním sledovaném období celkově obyvatelstvo získává pouze 3. zóna HP (avšak pouze díky kladnému migračnímu saldu).

Graf 1.2: Vývoj přirozeného a migračního přírůstku obyvatelstva v území intenzivních socioekonomických vazeb na EDU podle ZHP v letech 1991-2014

Zdroj: ČSÚ 2015

Poznámka: Pětileté (příp. čtyřleté) průměry přirozeného a migračního přírůstku na 1000 obyvatel. Směr šipky ukazuje posloupnost v čase: 1991-1995, 1996-2000, 2001-2005, 2006-2010, 2011-2014

Z mapového listu v podrobnosti jednotlivých obcí je patrné, že populačně ztrátová byla mezi lety 1991 a 2014 především území ležící v periferní poloze při krajské a státní hranici. Většina obcí v zájmovém regionu, dnes vykazuje také další spíše nepříznivé charakteristiky jako nízký počet obyvatel, nadprůměrný podíl staršího a/nebo podprůměrný podíl mladého obyvatelstva. Právě malé obce, kde dochází ke kombinaci depopulace a stárnutí obyvatelstva, lze z hlediska dalšího populačního vývoje považovat za potenciálně nejvíce rizikové. V případě zhoršení sociálních a ekonomických podmínek v regionu by depopulační trend mohl být dále posílen a vývoj v obci by mohl směřovat k bludnému kruhu oběžné kumulativní kauzality. Populační přírůstky byly zaznamenány nejen v suburbánním zázemí větších měst, jež lze chápat jako rozvojové oblasti Česka, ale i v některých obcích ležících na pomyslné spojnici Třebíče a Dukovan uvnitř rozsáhlé periferní oblasti krajů Vysočina a Jihomoravského (vymezení rozvojových a problémových oblastí Česka viz v Novák, Netrdová 2011, s. 733-734). Většinou se jednalo o populačně větší obce s mladším obyvatelstvem, jež lze díky kombinaci příznivějších faktorů považovat za spíše atraktivní území. Konkrétní důsledky případného zhoršení sociálně-ekonomického vývoje v regionu (např. ztráty finanční podpory obcí a růstu nezaměstnanosti) lze však jen obtížně odhadovat. Vzhledem k příznivějším dosavadním podmínkám je však možné předpokládat, že by zde pravděpodobně mohly být relativně mírnější než v ostatních částech regionu.

Literatura

BURCIN, B., KUČERA, T., ŠPAČKOVÁ, P., POSPÍŠILOVÁ, L., OUŘEDNÍČEK, M. (2013): Prognóza demografického vývoje spádového území obce Dolní Břežany na období 2012–2030. Východiska, předpoklady a základní výsledky prognózy. Univerzita Karlova v Praze, Přírodovědecká fakulta a obec Dolní Břežany, Praha, 17 s.

FRANTÁL, B., MALÝ, J., OUŘEDNÍČEK, M., NEMEŠKAL, J. (2016): Spatial differentiation of the Dukovany nuclear power plant impact on surrounding communities: Public perception versus reality. *Moravian Geographical Reports*. V recenzním řízení.

HAMPL, M. (1996): Teorie geografické organizace společnosti. In: Hampl, M., a kol.: Geografická organizace společnosti a transformační procesy v České republice. Univerzita Karlova v Praze, Přírodovědecká fakulta, Praha, s. 13–34.

MUSIL, J., MÜLLER, J. (2008): Vnitřní periferie v České republice jako mechanismus sociální exkluze. *Sociologický časopis / Czech Sociological Review*, 44, č. 2, s. 321–348.

NOVÁK, J., NETRDOVÁ, P. (2011): Prostorové vzorce územních nerovností v České republice. *Sociologický časopis / Czech Sociological Review*, 47, č. 4, s. 717–744.

OUŘEDNÍČEK, M., NOVÁK, J. (2012): Populační vývoj Prahy a jejího zázemí v transformačním období. In: Ouředníček, M., Temelová, J. eds.: Sociální proměny pražských čtvrtí. Academia, Praha, s. 25–46.

OUŘEDNÍČEK, M., ŠPAČKOVÁ, P., FEŘTROVÁ, M. (2011): Změny sociálního prostředí a kvality života v depopulačních regionech České republiky. *Sociologický časopis / Czech Sociological Review*, 47, č. 4, s. 777–803.

ŠPAČKOVÁ, P., OUŘEDNÍČEK, M., NOVÁK, J., KŘIVKA, M. (2012): Zóny rezidenční suburbanizace 2010. Specializovaná mapa. Přírodovědecká fakulta Univerzity Karlovy v Praze.

Zdroje dat

ČSÚ (2015): Databáze demografických údajů 1991–2014.

ČSÚ (2013): Sčítání lidu, domů a bytů v letech 1970–2011.

2. Trh práce a ekonomická základna – scénář rozšíření Jaderné elektrárny Dukovany

Zuzana Kopecká, Viktor Květoň

Jaderná elektrárna Dukovany (EDU) je důležitým hráčem na trhu práce ve sledovaném území, je významným zdrojem pracovních příležitostí, které vytváří jak přímo, tak nepřímo prostřednictvím subdodavatelů subjektů, které jsou na činnost elektrárny napojeny. Pro posouzení ekonomických dopadů dostavby nového bloku (či nových bloků) na sledovaný region je tak mimo jiné nezbytné analyzovat vliv rozšíření elektrárny na firmy působící v regionu.

Cílem předložené specializované mapy je zobrazení očekávaných dopadů rozšíření činnosti elektrárny na ekonomickou základnu a trh práce ve sledovaném území. Pro sledovaný region je vedle vlastního nárůstu pracovních míst důležitá také jejich kvalifikační struktura a regionální rozmístění. Mapa zachycuje předpokládanou vzdělanostní a regionální strukturu pracovních míst, které by vznikly ve firmách, které jsou v současnosti dodavateli či subdodavateli jaderné elektrárny. Mapa je zpracovaná na základě údajů získaných ve výběrovém dotazníkovém šetření mezi ekonomickými subjekty navázanými na činnost EDU.

Dotazníkové šetření probíhalo v období od března 2014 do poloviny roku 2015. Obeslány byly všechny firmy ze seznamu subdodavatelů elektrárny, který byl získán od vedení EDU z interní databáze. Celkem bylo rozesláno 348 dotazníků, z nichž 81¹ se vrátilo vyplněných. Struktura respondentů se mírně odlišuje od struktury všech subdodavatelů. V souboru subjektů zapojených do šetření je zastoupen vyšší podíl firem sídlících v regionu širokého okolí EDU a nižší podíl podniků bez zaměstnanců. Výsledná struktura respondentů však lépe odpovídá na potřeby výzkumu, kdy je vyšší potřeba získat informace o subjektech sídlících ve sledovaném území a také o větších firmách majících vyšší vliv na vývoj regionu.

Výsledky šetření jsou analyzovány při použití regionů pracovní dojížděky a dalších regionů uvnitř i mimo sledované území (samostatně jsou uvedeny hodnoty za město Třebíč, dále jsou zobrazeny diagramy za zbývající území širokého okolí Jaderné elektrárny Dukovany a dalších regionů v České republice). Údaje o bydlišti zaměstnanců jsou dostupné pouze v hrubém členění na (i) okolí EDU definovaném jako okruh zhruba 30-40 km a (ii) ostatní regiony Česka.

V mapě je dále zobrazeno několik variant diferenciací území stanovených na základě (i.) dopravní dostupnosti největších měst, (ii.) vymezení vnitřní periferie podle charakteristik obyvatelstva, trhu práce a bytového fondu (Musil, Müller 2008) a (iii.) zón rezidenční suburbanizace v roce 2010 (Špačková a kol. 2012).

Z výsledků dotazníkového šetření vyplývá, že většina nově vytvořených pracovních míst by vznikla ve firmách sídlících mimo území intenzivních socioekonomických (SE) vazeb (tři firmy s největším plánovaným nárůstem pracovních míst sídlí v krajských městech mimo region). Firmy sídlící mimo region však plánují zaměstnat část pracovníků bydlících v okolí EDU. V případě firem sídlících v území intenzivních (SE) vazeb by pak z regionu pocházela naprostá

¹ Oslovené firmy v některých případech vyplnily pouze část otázek. Počet firem zahrnutých do jednotlivých analýz je uveden v tabulkách 2.1 a 2.2.

většina zaměstnanců (viz tabulka 2.1, graf 2.1). V rámci sledovaného regionu by nejvíce pracovních míst vzniklo v nejbližším okolí jaderné elektrárny, především pak ve městě Třebíč, ve kterém dnes sídlí řada firem napojených na EDU. Ve firmách sídlících v rámci území intenzivních (SE) vazeb by podle respondentů mohlo vzniknout přibližně 280 míst, dalších 380 míst by bylo vytvořeno v okruhu 30-40 km od obce Dukovany (viz tabulka 2.1).

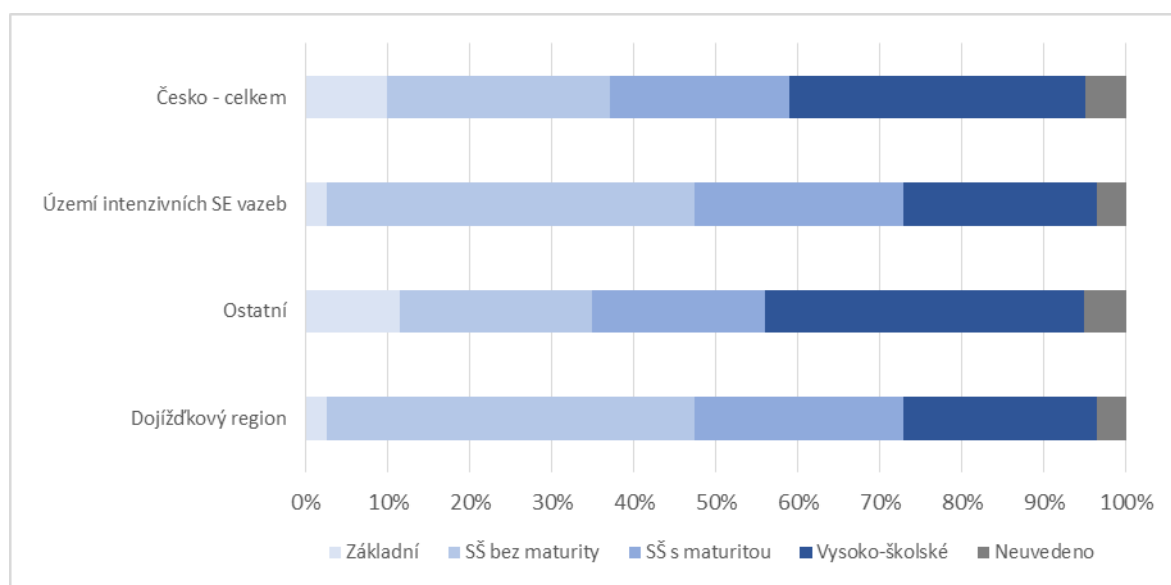
Regionální struktura nově vytvořených pracovních míst bude záviset také na tom, které firmy budou úspěšné ve výběrovém řízení. Je vysoce pravděpodobné, že se dodavatelé stavebních prací budou snažit maximálně využít disponibilní pracovní sílu v regionu (zejména na nízko-kvalifikované práce). V tomto smyslu lze očekávat absorbování části nezaměstnaných a krátkodobé přispění ke snížení regionální nezaměstnanosti (po dobu výstavby). Region samotný však pravděpodobně nezvládne svou pracovní silou tyto potřeby pokrýt a část pracovních míst bude zajištěna lidmi z jiných regionů Česka i ze zahraničí.

Tabulka 2.1: Počet nově vytvořených pracovních míst podle místa bydliště nových zaměstnanců

Sídlo subjektu	Místo bydliště				Počet subjektů
	Okolí EDU	Ostatní regiony Česka	Neuvedeno	Celkem	
Česko – celkem	658	901	70	1629	53
z toho:					
Území intenzivních SE vazeb	271	12	0	283	25
Ostatní	387	889	70	1346	28
Dojížděkový region	271	12	0	283	25

Zdroj: Dotazníkové šetření 2015

Graf 2.1: Podíl nově vytvořených pracovních podle typu vzdělání

Zdroj: Dotazníkové šetření 2015

Nejvíce nově vytvořených pracovních míst by pravděpodobně vzniklo pro vysokoškolsky vzdělané pracovníky, a to především ve firmách se sídlem mimo region území intenzivních (SE) vazeb (tyto firmy mají i v současné době vysoký podíl vysokoškolsky vzdělaných zaměstnanců – viz Ouředníček a kol. 2015). Zároveň by však firmy sídlící mimo region vytvořily nejvíce pracovních příležitostí pro lidi se základním vzděláním. Dostavba 5. bloku by tedy vyžadovala jak velký počet specialistů s vysokým vzděláním, tak velký počet manuálních pracovníků s nižším vzděláním (viz tabulka 2.2).

Tabulka 2.2: Počet nově vytvořených pracovních míst podle typu vzdělání

	Základní	SŠ bez maturity	SŠ s maturitou	Vysokoškolské	Neuvedeno	Celkem	Počet subjektů
Česko – celkem	161	442	356	590	80	1629	53
z toho:							
Území intenzivních SE vazeb	7	127	72	67	10	283	25
Ostatní	154	315	284	523	70	1346	28
Dojížděkový region	7	127	72	67	10	283	25

Zdroj: Dotazníkové šetření 2015

Pro sledovaný region, na jehož území se kromě Jaderné elektrárny Dukovany nenachází žádný jiný zaměstnavatel obdobného významu, by dostavba nového bloku (či nových bloků) mohla znamenat posílení pozice elektrárny, jakožto stabilizačního prvku na trhu práce v rámci tohoto periferního regionu (viz Novák, Netrdová 2011; Svoboda a kol. 2015). Přestože v případě rozšíření činnosti elektrárny je možné očekávat pozitivní vliv na nezaměstnanost v regionu, konkrétní dopady budou záviset na mnoha dalších faktorech, mimo jiné na postupu výstavby nového bloku a odstavení bloků starých. Počet nových pracovních míst tak v takovém případě bude záviset na synchronizaci jednotlivých etap. Jako vysoce nebezpečný lze označit scénář, kdy by životnost stávajících bloků byla u konce a výstavba nového bloku by byla ve zpoždění. V takovém případě by bylo obtížné udržet vysoce kvalifikovanou pracovní sílu v regionu a hrozil by případný odchod části zaměstnanců do jiných regionů² (přičemž jejich návrat by byl nejasný). Proto je dobrá synchronizace výstavby (která je však objektivně závislá na politických rozhodnutích) klíčovým předpokladem pro pozitivní dopady rozšiřování činnosti EDU.

² I když je nutné poukázat na relativní rezidenční stabilitu zaměstnanců ČEZ (viz Ouředníček a kol. 2015).

Literatura

NOVÁK, J., NETRDOVÁ, P. (2011): Prostorové vzorce sociálně ekonomické diferenciaci obcí v České republice. Sociologický časopis / Czech Sociological Review, 47, č. 4, 717–744.

MUSIL, J., MÜLLER, J. (2008): Vnitřní periferie v České republice jako mechanismus sociální exkluze. Sociologický časopis / Czech Sociological Review, 44, č. 2, s. 321–348.

OUŘEDNÍČEK, M., ŠPAČKOVÁ, P., KVĚTOŇ, V., HÁNA, D., PŘIDALOVÁ, I., KOPECKÁ, Z., FERŤROVÁ, M. (2015): Scénáře budoucího vývoje mikroregionu Jaderné elektrárny Dukovany s využitím přístupu Territorial Impact Assessment. Výzkumná zpráva. Přírodovědecká fakulta, Univerzita Karlova v Praze, 112 s.

SVOBODA, P., HÁNA, D., NEMEŠKAL, J. (2014): Pracovní příležitosti v obcích v širokém okolí Jaderné elektrárny Dukovany 1991–2011. Specializovaná mapa. Přírodovědecká fakulta Univerzity Karlovy v Praze. Dostupné na: www.atlasobyvatelstva.cz

ŠPAČKOVÁ, P., OUŘEDNÍČEK, M., NOVÁK J., KŘIVKA M. (2012): Zóny rezidenční suburbanizace 2010. Specializovaná mapa. Přírodovědecká fakulta Univerzity Karlovy v Praze.

Zdroje dat

DOTAZNÍKOVÉ ŠETŘENÍ (2015): Dotazníkové šetření mezi firmami napojenými na klíčového zaměstnavatele – Jadernou elektrárnu Dukovany (2014–2015).

3. Trh práce – scénář odstavení Jaderné elektrárny Dukovany

Zuzana Kopecká, Viktor Květoň

Jaderná elektrárna Dukovany (EDU) je významným hráčem na trhu práce ve sledovaném území. Případné ukončení jejího provozu by jistě mělo dopad na nezaměstnanost v regionu, který jako celek dlouhodobě vykazuje významné znaky periferie (viz Musil, Müller 2008; Novák, Netrdová 2011) a některé jeho části trpí dlouhodobě vysokou mírou nezaměstnanosti (Feřtřová 2011, Ouředníček, Nemeškal 2015). Ukončení provozu by se promítlo jak do propouštění zaměstnanců elektrárny, tak do omezování zakázek pro dodavatelské firmy a ostatní subjekty napojené na činnost EDU, které by pravděpodobně také musely propustit část svých zaměstnanců. Zvýšení nezaměstnanosti by se týkalo především těch částí regionu, ve kterých je významná část pracovních míst závislá na provozu elektrárny, ať už přímo či nepřímo.

Cílem specializované mapy je zobrazit předpokládané dopady odstavení bloků Jaderné elektrárny Dukovany na nezaměstnanost ve sledovaném regionu. Mapa zachycuje předpokládaný pokles pracovních míst v závislosti na sídle vybraných ekonomických subjektů, které jsou napojeny na činnost EDU, dále strukturu zrušených pracovních míst podle bydliště zaměstnanců a jejich vzdělanostní úrovně. Údaje v mapě vycházejí z výběrového dotazníkového šetření mezi ekonomickými subjekty navázanými na činnost EDU.

Dotazníkové šetření probíhalo v období od března 2014 do poloviny roku 2015. Obeslány byly všechny firmy ze seznamu subdodavatelů elektrárny, který byl získán od vedení EDU z interní databáze. Celkem bylo rozesláno 348 dotazníků, z nichž 81 se vrátilo vyplněných. Struktura respondentů se mírně odlišuje od struktury všech subdodavatelů. V souboru subjektů zapojených do šetření je zastoupen vyšší podíl firem sídlících v regionu širokého okolí EDU a nižší podíl podniků bez zaměstnanců. Výsledná struktura respondentů však lépe odpovídá na potřeby výzkumu, kdy je vyšší potřeba získat informace o subjektech sídlících ve sledovaném území a také o větších firmách majících vyšší vliv na vývoj regionu.

Výsledky šetření jsou analyzovány při použití regionů pracovní dojížděky a dalších regionů uvnitř i mimo sledované území (samostatně jsou uvedeny hodnoty za město Třebíč, dále jsou zobrazeny diagramy za zbývající území širokého okolí Jaderné elektrárny Dukovany a dalších regionů v České republice). Údaje o bydlišti zaměstnanců jsou dostupné pouze v hrubém členění na (i) okolí EDU definovaném jako okruh zhruba 30-40 km a (ii) ostatní regiony Česka.

V mapě je dále zobrazeno několik variant diferenciací území stanovených na základě (i.) dopravní dostupnosti největších měst, (ii.) vymezení vnitřní periferie podle charakteristik obyvatelstva, trhu práce a bytového fondu (Musil, Müller 2008) a (iii.) zón rezidenční suburbanizace v roce 2010 (Špačková a kol. 2012).

Z dotazníkového šetření vyplývá, že by postupně v důsledku ukončení činnosti elektrárny mohlo zaniknout minimálně zhruba 800 míst v přímo v jaderné elektrárně a dalších necelých 1000 míst u dodavatelů a subdodavatelů EDU (viz tabulka 3. 1). Ukončení činnosti elektrárny by se přitom nejvíce dotklo firem sídlících v rámci území intenzivních socioekonomických (SE) vazeb, především pak přímo v dojížděkovém regionu a zejména v Třebíči (viz mapa). Podle výpovědi respondentů by bylo zrušeno cca 860 pracovních míst lokalizovaných v okolí EDU (viz tabulka 3.1). Obecně lze za nejohroženější považovat obce v užším dojížděkovém regionu, ve kterých

v současnosti žije vysoký podíl obyvatel, kteří pracují buď přímo v elektrárně, nebo jsou zaměstnaní v (sub)dodavatelských firmách. V mapě jsou tyto ohroženější oblasti indikovány pomocí ukazatelů dojížd'ky za prací do Dukovan a počtem přístupů do jaderné elektrárny.

Tabulka 3.1: Počet zrušených pracovních míst podle místa bydliště zaměstnanců

Sídlo subjektu	Místo bydliště				Počet subjektů
	Okolí EDU	Ostatní regiony Česka	Neuvedeno	Celkem	
Česko – celkem	860	110	15	985	54
z toho:					
Území intenzivních SE vazeb	656	15	0	671	29
Ostatní	204	95	15	314	25
Dojížd'kový region	656	15	0	671	28

Zdroj: Dotazníkové šetření 2015a

Uzavření elektrárny by se pravděpodobně nejvíce dotklo lidí s nižším vzděláním (viz tabulka 3.2), hůře uplatnitelných na trhu práce. Tento nepříznivý vývoj by však mohl být zbrzděn procesem bourání a likvidace elektrárny, který bude vyžadovat stovky pracovních míst především manuálních profesí. Další skupinou jsou kvalifikovaní odborníci, kteří by měli být dobře uplatnitelní na trhu práce, museli by si však s velkou pravděpodobností hledat zaměstnání mimo region nebo v jiném oboru činnosti. Další ohroženou skupinu jsou odborníci s vysoce úzkou specializací, kteří by mohli mít při hledání nového místa (pravděpodobně mimo region) velké potíže kvůli svým příliš specifickým dovednostem. Vysoce specializovaných míst v oblasti jaderné energetiky a technologií je omezené množství (a pravděpodobně by všichni nemohli být absorbováni firmami zajišťujícími chod druhé české jaderné elektrárny v Temelíně).

Tabulka 3.2: Počet zrušených pracovních míst podle typu vzdělání

Území	Základní	Středo- školské bez maturity	Středo- školské s maturitou	Vysoko- školské	Neuve- deno	Celkem	Počet subjektů
Česko – celkem	43	461	353	120	8	985	54
z toho:							
Území intenzivních SE vazeb	37	342	241	50	1	671	29
Ostatní	6	119	112	70	7	314	25
Dojížd'kový region	37	342	241	50	1	671	28

Zdroj: Dotazníkové šetření 2015a

Závěrem je nutné zdůraznit, že přestože lze očekávat určité negativní dopady na nezaměstnanost v regionu v případě uzavření elektrárny, nelze přesný průběh s jistotou predikovat. Konkrétní dopady budou záležet na řadě faktorů, zejména pak na načasování a fázování procesu odstavení jaderných bloků, které by pobíhalo v průběhu poměrně dlouhého období. Skokové dramatické zvýšení nezaměstnanosti proto nelze očekávat. Je rovněž velice

pravděpodobné, že část pracovních sil by bylo možné absorbovat na regionálním trhu práce, zejména pokud by ukončení bylo pozvolné.

Literatura

FEŘTROVÁ, M. (2011): Nezaměstnanost a sociální dávky. In: Ouředníček, M., Temelová, J., Pospíšilová, L. eds.: Atlas sociálně prostorové diferenciacie České republiky. Nakladatelství Karolinum, Praha, s. 37–38.

MUSIL, J., MÜLLER, J. (2008): Vnitřní periferie v České republice jako mechanismus sociální exkluze. Sociologický časopis / Czech Sociological Review, 44, č. 2, s. 321–348.

NOVÁK, J., NETRDOVÁ, P. (2011): Prostorové vzorce sociálně ekonomické diferenciacie obcí v České republice. Sociologický časopis / Czech Sociological Review, 47, č. 4, 717–744.

OUŘEDNÍČEK, M., NEMEŠKAL, J. (2015): Vývoj nezaměstnanosti v obcích v širokém okolí Jaderné elektrárny Dukovany 2000–2011. Specializovaná mapa. Přírodovědecká fakulta Univerzity Karlovy v Praze. Dostupné na: www.atlasobyvatelstva.cz.

ŠPAČKOVÁ (2014/2015 ed.): Vývoj stavu sociálních a ekonomických podmínek v širokém okolí Jaderné Elektrárny Dukovany. Soubor specializovaných map. Přírodovědecká fakulta Univerzity Karlovy v Praze.

ŠPAČKOVÁ, P., OUŘEDNÍČEK, M., NOVÁK J., KŘIVKA M. (2012): Zóny rezidenční suburbanizace 2010. Specializovaná mapa. Přírodovědecká fakulta Univerzity Karlovy v Praze.

Zdroje dat

DOTAZNÍKOVÉ ŠETŘENÍ (2015a): Dotazníkové šetření mezi firmami napojenými na klíčového zaměstnavatele – Jadernou elektrárnu Dukovany (2014–2015).

DOTAZNÍKOVÉ ŠETŘENÍ (2015b): Dotazníkové šetření mezi zaměstnanci ČEZ a pracovníky subdodavatelů Jaderné elektrárny Dukovany.

4. Ekonomická základna – scénář odstavení Jaderné elektrárny Dukovany

Zuzana Kopecká, Viktor Květoň

Jaderná elektrárna Dukovany (EDU) významnou část činností nezbytných pro svoje fungování zajišťuje prostřednictvím dodavatelských a subdodavatelských firem. Případné ukončení činnosti elektrárny by proto mělo pravděpodobně negativní dopad na řadu ekonomických subjektů, které jsou prostřednictvím zakázek na činnost elektrárny napojeny. EDU je významným odběratelem služeb a materiálu od firem z celého Česka i ze zahraničí. Pro sledovaný region je zásadní především dopad na firmy sídlící v regionu či na ty, které poskytují v regionu pracovní příležitosti, přestože tam nesídlí.

Cílem specializované mapy je zobrazit očekávaný dopad ukončení činnosti Jaderné elektrárny Dukovany na ekonomické subjekty, které jsou dodavateli služeb či materiálů pro elektrárnu a jsou tak v různé míře na její činnosti ekonomicky závislé. Mapa vychází z výsledků dotazníkového šetření mezi ekonomickými subjekty napojenými na činnost EDU. Výsledky šetření jsou zobrazeny v podrobnosti obcí při použití regionů pracovní dojížděky a dalších regionů uvnitř i mimo sledované území (samostatně jsou uvedeny hodnoty za město Třebíč a za zbývající území širokého okolí Jaderné elektrárny Dukovany).

Dotazníkové šetření probíhalo v období od března 2014 do poloviny roku 2015. Obeslány byly všechny firmy ze seznamu subdodavatelů elektrárny, který byl získán od vedení EDU z interní databáze. Celkem bylo rozesláno 348 dotazníků, z nichž 81 se vrátilo vyplněných. Struktura respondentů se mírně odlišuje od struktury všech subdodavatelů. V souboru subjektů zapojených do šetření je zastoupen vyšší podíl firem sídlících v regionu širokého okolí EDU a nižší podíl podniků bez zaměstnanců. Výsledná struktura respondentů však lépe odpovídá na potřeby výzkumu, kdy je vyšší potřeba získat informace o subjektech sídlících ve sledovaném území a také o větších firmách majících vyšší vliv na vývoj regionu.

V mapě je dále zobrazeno několik variant diferenciací území stanovených na základě (i.) dopravní dostupnosti největších měst, (ii.) vymezení vnitřní periferie podle charakteristik obyvatelstva, trhu práce a bytového fondu (Musil, Müller 2008) a (iii.) zón rezidenční suburbanizace v roce 2010 (Špačková a kol. 2012).

V mapě jsou zachyceni současní dodavatelé a subdodavatelé EDU, kteří se zapojili do šetření, podle jejich sídla, počet pracovních příležitostí, které poskytují, a dále plánovaný počet zrušených pracovních míst v případě uzavření elektrárny. Za nejvíce zranitelné můžeme považovat ty části sledovaného území, ve kterých je v současnosti vysoký podíl pracovních příležitostí vázaných na činnost EDU a zároveň je tam celkový nedostatek pracovních příležitostí. Uzavření elektrárny by tak mohlo prohloubit problémy, se kterými se region zejména v některých svých částech v důsledku periferní polohy potýká, je zde dlouhodobě vyšší míra nezaměstnanosti a nízká nabídka pracovních příležitostí (Novák, Netrdová 2011; Svoboda a kol. 2015; Ouředníček, Nemeškal 2015).

Na území intenzivních socioekonomických (SE) vazeb bylo identifikováno celkem 104 ekonomických subjektů, které jsou nějakým způsobem napojeny na činnost EDU. V zájmovém regionu se nacházejí spíše menší firmy, naopak střední a velké podniky mají převážně sídlo v ostatních regionech Česka (viz Ouředníček a kol. 2015). V rámci sledovaného regionu je

zřetelná koncentrace větších firem ve městě Třebíč, zatímco malé firmy a firmy bez zaměstnanců sídlí spíše v menších obcích. Je tedy zřejmé, že v rámci území intenzivních (SE) vazeb jsou využíváni spíše živnostníci, kteří zajišťují dílčí služby nebo dodávky jednodušších činností, zatímco strategické subdodávky jsou spojeny s velkými firmami mimo region.

V případě ukončení činnosti elektrárny by se tyto ekonomické subjekty musely na tuto nově vzniklou situaci nějakým způsobem adaptovat. 12 % respondentů dotazníkového šetření uvedlo, že by tento scénář pro ně pravděpodobně znamenal ukončení činnosti, v případě firem sídlících v dojížděkovém regionu by se jednalo až o 15 %. Necelá třetina podniků očekává, že by v činnosti pokračovala, musela by však snížit počet zaměstnanců. Značná část firem by se snažila přesunout svoje aktivity do jiných regionů Česka či do zahraničí. Tuto strategii by volilo téměř 50 % firem sídlících na území intenzivních (SE) vazeb a až 70 % firem sídlících v ostatních regionech Česka (viz Ouředníček a kol. 2015). Nejvíce pracovních míst by podle výpovědí respondentů bylo zřejmě zrušeno ve firmách sídlících v dojížděkovém regionu, největší úbytek pracovních míst uvedly v dotazníkovém šetření firmy sídlící v Třebíči, naopak nejmenší úbytek by byl ve firmách z ostatních regionů Česka (viz tabulka 4.1).

Tabulka 4.1: Počet pracovních míst vázaných na EDU a počet plánovaných zrušených pracovních míst podle sídla subjektu

Sídlo subjektu	Počet pracovních míst vázaných na EDU	Počet plánovaných zrušených pracovních míst	Počet subjektů
Česko – celkem	2286	985	54
z toho:			
Území intenzivních SE vazeb	1273	592	29
Ostatní	1013	393	25
Dojížděkový region	1234	592	28

Zdroj: Dotazníkové šetření 2015

Konkrétní dopady uzavření elektrárny pro ekonomické subjekty napojené na činnost EDU by ovlivňovala řada faktorů. Důležité by bylo především načasování ukončení provozu a také socioekonomický vývoj regionu v dané době, který není možné v takto dlouhodobém výhledu předvídat. V první fázi uzavírání, kdy by probíhala dekontaminace součástí primárního okruhu, dochlazování paliva, které bude postupně přemísťováno do kontejnerů a do skladů vyhořelého paliva, bude podle odhadů zástupců EDU potřeba 100–200 kvalifikovaných lidí z oblasti jaderné energetiky (tato fáze by trvala 10–15 let). Teprve následně by začaly demoliční práce a došlo k zapojení stavebních firem. Je tedy evidentní, že v různých fázích uzavírání budou nezbytné různé činnosti ekonomických subjektů. V každém případě by bylo možné nepochybně očekávat negativní externality uzavírání elektrárny v lokální ekonomice. Velmi pravděpodobně by se snížila kupní síla obyvatelstva a docházelo by také ke ztrátě know-how, které elektrárna regionu přináší prostřednictvím spolupráce se (sub)dodavateli.

Literatura

MUSIL, J., MÜLLER, J. (2008): Vnitřní periferie v České republice jako mechanismus sociální exkluze. Sociologický časopis / Czech Sociological Review, 44, č. 2, s. 321–348.

NOVÁK, J., NETRDOVÁ, P. (2011): Prostorové vzorce sociálně ekonomické diferenciacie obcí v České republice. Sociologický časopis / Czech Sociological Review, 47, č. 4, 717–744.

OUŘEDNÍČEK, M., NEMEŠKAL, J. (2015): Vývoj nezaměstnanosti v obcích v širokém okolí Jaderné elektrárny Dukovany 2000–2011. Specializovaná mapa. Přírodovědecká fakulta Univerzity Karlovy v Praze. Dostupné na: www.atlasobyvatelstva.cz.

OUŘEDNÍČEK, M., ŠPAČKOVÁ, P., KVĚTOŇ, V., HÁNA, D., PŘIDALOVÁ, I., KOPECKÁ, Z., FEŘTROVÁ, M. (2015): Scénáře budoucího vývoje mikroregionu Jaderné elektrárny Dukovany s využitím přístupu Territorial Impact Assessment. Výzkumná zpráva. Přírodovědecká fakulta, Univerzita Karlova v Praze, 112 s.

SVOBODA, P., HÁNA, D., NEMEŠKAL, J. (2014): Pracovní příležitosti v obcích v širokém okolí Jaderné elektrárny Dukovany 1991–2011. Specializovaná mapa. Přírodovědecká fakulta Univerzity Karlovy v Praze. Dostupné na: www.atlasobyvatelstva.cz

ŠPAČKOVÁ, P., OUŘEDNÍČEK, M., NOVÁK J., KŘIVKA M. (2012): Zóny rezidenční suburbanizace 2010. Specializovaná mapa. Přírodovědecká fakulta Univerzity Karlovy v Praze.

Zdroje dat

DOTAZNÍKOVÉ ŠETŘENÍ (2015): Dotazníkové šetření mezi firmami napojenými na klíčového zaměstnavatele – Jadernou elektrárnu Dukovany (2014–2015).

5. Příjmy obcí – scénáře rozšíření a odstavení Jaderné elektrárny Dukovany

David Hána, Tomáš Černý

Pro posuzování vývoje regionu mají nezanedbatelnou roli instituce samosprávy, systém jejich financování a způsob jejich fungování. Především objem finančních prostředků distribuovaný obcím, mechanismy a principy jejich přerozdělování hrají pro regionální a lokální rozvoj zcela výjimečnou roli (Blažek 2002). Obce v okolí Jaderné elektrárny Dukovany (EDU), především pak v zónách havarijního plánování (ZHP) mají od firmy ČEZ několik různých druhů příjmů, jako jsou finanční dary Nadace ČEZ (Nadace ČEZ 2003-2012), obcemi vyjednané smluvní dary od firmy ČEZ, které míří do obcí v nejbližším okolí EDU, příjmy z daně z nemovitosti placené obcím, v jejichž katastru se areál EDU nachází (Rozpočet obce 2003-2012; šetření v obcích a Nadaci ČEZ) a poplatek ze státního jaderného účtu obci Rouchovany za ukládání radioaktivního odpadu (Nařízení vlády č. 416/2002 Sb.). Dotčené obce tak disponují významnými prostředky nad rámec rozpočtového určení daní (Zákon č. 243/2000 Sb.), které jim mohou poskytnout značnou finanční výhodu a pomoci tak jejich dalšímu rozvoji oproti obcím srovnatelným velikostí a lokalizací v převážně periferním regionu (Musil, Müller 2008). Cílem mapy je poukázat na význam EDU a jejího dalšího vývoje pro zkoumané území tak lze doložit prostřednictvím studia prostorové distribuce těchto prostředků a představení jejich významu pro příjmy jednotlivých obcí.

Pro potřeby analýz bylo za základní sledované území zvoleno území intenzivních socioekonomických vazeb na EDU (Hána a kol. 2015). Ten je ohraničen na základě dojížděkového regionu obce Dukovany jakožto území nejsilnějších funkčních vazeb obyvatel a rozsahu ZHP jakožto území nejsilnějších vazeb samospráv obcí a EDU, v rámci kterých je také rozdělováno nejvíce prostředků Nadace ČEZ vázaných na provoz EDU (šetření v obcích a Nadaci ČEZ). Pro obce zařazení do ZHP znamená provádění pravidelných cvičení, udržování místního rozhlasu, náhradního zdroje energie a míst na ukrytí proti záření, což představuje jak finanční, tak organizační zátěž. Ta je částečně kompenzována právě příspěvkem z Nadace ČEZ (šetření v obcích a Nadaci ČEZ). V rámci tohoto území byly provedeny základní analýzy pro desetileté období 2003–2012, pro které jsou dostupná potřebná data (viz Černý 2015). Významným zdrojem dat o finančních darech ze strany firmy ČEZ byla databáze každoročních výročních zpráv Nadace ČEZ z období 2003–2012 (Nadace ČEZ 2003-2012). Během šetření v lokalitě se pak podařilo získat data o příjmech od firmy ČEZ a Nadace ČEZ v období 2003-2012 a jejich využití od většiny obcí nejbližší elektrárně v ZHP 5 km (Dukovany, Rouchovany, Rešice, Horní Dubňany a částečně Mohelno). Z celého souboru chybí pouze data za Slavětice a za obec Mohelno před rokem 2007, která se z různých důvodů nepodařilo dohledat. Podobným způsobem byla také získána data o dani z nemovitosti (u Rouchovan od roku 2010, u Dukovan za celé sledované období) a poplatku za ukládání radioaktivního odpadu na katastru Rouchovan.

V mapě je dále zobrazeno několik variant diferenciací území stanovených na základě (i.) dopravní dostupnosti největších měst, (ii.) vymezení vnitřní periferie podle charakteristik obyvatelstva, trhu práce a bytového fondu (Musil, Müller 2008) a (iii.) zón rezidenční suburbanizace v roce 2010 (Špačková a kol. 2012).

Příspěvky od Nadace ČEZ mohou mít zásadní vliv na příjmy obcí v okolí EDU, což potvrzuje jejich patrný prostorový vzorec ve prospěch obcí spadajících do ZHP především do nejbližší zóny vymezené územím do 5 km od elektrárny. Právě obec Dukovany, v jejímž katastru se EDU

nachází, obdržela v uvedeném období nejvyšší průměr finančních darů na jednoho obyvatele z Nadace ČEZ ve sledovaném regionu. Podle představitelů obcí posílá firma ČEZ prostředky především do projektů, které jí umožňují vlastní propagaci. Mimo samotnou kompenzaci negativních dopadů působení EDU tedy jde také o určitou formu sponzoringu od velké firmy (šetření v obcích a Nadaci ČEZ). Pro nejbližší obce však nepředstavují příjmy od Nadace ČEZ hlavní zdroj příjmů spojených s lokalizací EDU. Tabulka 5.1 představuje souhrn absolutních hodnot příjmů obcí z jednotlivých zón (včetně obcí ležících mimo ZHP v rámci sledovaného území) rozdělených podle typů.

V absolutních hodnotách dostávají jednoznačně nejvyšší podporu právě obce ze ZHP 5 km. Nejvíce financí do tohoto území plyne z daně z nemovitosti, která je však spojena pouze s obcemi Dukovany a Rouchovany. Od roku 2007 mohou obce výrazně zvýšit koeficient této daně (Zákon č. 338/1992 Sb.), od roku 2010 tak jsou tyto příjmy pro obě obce zásadní součástí jejich rozpočtu. Vysokou daň, která musí být na území obce pro všechny nemovitosti stejná, pak obce svým obyvatelům kompenzují formou příspěvků na rekonstrukci domů (šetření v obcích a Nadaci ČEZ). Následuje smluvní podpora mezi firmou ČEZ a všemi obcemi ze ZHP 5 km. Jde o podstatný objem financí, kterými se firma ČEZ snaží kompenzovat svůj negativní dopad na tyto obce a zajistit si důležité pozitivní veřejné mínění o své činnosti v regionu a o jaderné energetice obecně. Přesto jde o prostředky, o kterých musí obce každoročně složitě a tvrdě vyjednávat (šetření v obcích a Nadaci ČEZ). Rouchovany pak navíc již několik let dostávají třímilionový poplatek za ukládání radioaktivního odpadu, když je na jeho katastru umístěno úložiště radioaktivního odpadu.

Tabulka 5.1: Finance od firmy ČEZ do jednotlivých oblastí funkčního regionu Jaderné elektrárny Dukovany (2003-2012; v mil. Kč)

Zóna	ZHP 5 km	ZHP 5-10 km	ZHP 10-20 km	Mimo ZHP	Celkem
Nadace ČEZ	21,6	9,3	32,5	21,6	85,0
Smluvní podpora ČEZ	102,31	---	---	---	102,3
Daň z nemovitosti	129,311	---	---	---	129,3
Poplatek za ukládání odpadu	12	---	---	---	12
Celkem	265,2	9,3	32,5	21,6	328,6

Poznámka: Tabulka neobsahuje příspěvky Nadace ČEZ pro sdružení obcí Energoregion 2020, příspěvky na reklamní plnění a další nahodilé dary, které nebylo možné ze zvolených zdrojů dohledat. ¹ nejsou zahrnuty příjmy Mohelna v období 2003-2007 a Slavětice v období 2003-2012, které se nepodařilo dohledat. ¹¹ expertní odhad podle dostupných dat a šetření v obcích. Za Dukovany byla k dispozici celá časová řada, hodnoty Rouchovan v období 2003-2009 byly vypočteny podle podílu daně z nemovitosti od EDU na celkovém příjmu daně od roku 2010.

Zdroj: Nadace ČEZ 2003-2012; Rozpočet obce 2015; šetření v obcích a Nadaci ČEZ.

Obce tak významně profitují po finanční stránce z blízkosti elektrárně. Sami představitelé si navíc pochvalují výbornou komunikaci s vedením elektrárny (šetření v obcích a Nadaci ČEZ). EDU se tak stala pro obce vítaným „sousedem“, přestože její začátky byly poměrně problematické ať už z hlediska nařízené asanace obcí v okolí výstavby a stěhování obyvatel, tak z hlediska utajování provozu a nejistoty obyvatel po černobylské havárii. Dnes lze pozitivní

dopad sledovat právě především u nejbližších obcí ze ZHP 5 km, pro které jsou finanční prostředky od firmy ČEZ významnou součástí jejich příjmů a vedou k jejich výjimečnému rozvoji ve srovnání s ostatními obcemi tohoto jinak periferního regionu. Právě výrazná podpora obcí v nejbližší ZHP 5 km může pro tyto obce znamenat nejen zásadní přínos pro jejich rozvoj, ale také určitou závislost na budoucím vývoji EDU.

Naprostá většina představitelů obcí proto podporuje výstavbu dalších bloků elektrárny, aby byla zajištěna kontinuita jejího provozu, který přináší obcím nemalé výhody. „Návaznost je obrovská a nedovedeme si představit uzavření. Celý region za to bojuje i za cenu, že máme vedle sebe jaderného obra“ (šetření v obcích a Nadaci ČEZ). To zcela reprezentuje názory jejich obyvatel, u kterých lze zaznamenat významně nadprůměrnou 97% podporu rozvoje jaderné energetiky v Česku (Kiliánová 2013) oproti názorům ve zbytku státu, kde jadernou energetiku podporuje 60 % respondentů (ČEZ 2013). „Než se elektrárna stavěla, tak se podepisovaly petice, aby se nestavělo, teď podepisujeme petice, aby se stavěl se 5. blok, prodloužila se životnost“ (šetření v obcích a Nadaci ČEZ). Podmínkou pro další výstavbu jsou však často uváděny finanční kompenzace obcím podobně, jako tomu bylo při výstavbě úložiště radioaktivního odpadu. Pro ty jsou již často připravovány konkrétní projekty, aby bylo do čeho nově nabídnuté finance okamžitě investovat. Podle zjištěných možností firmy ČEZ a názorů starostů lze odhadnout, že by v případě výstavby mohly obce ve sledovaném regionu dostat navíc až 19 milionů, přičemž nejvýraznější dopady lze očekávat u obcí v ZHP 5 km, když Dukovanům a Rouchovanům výrazně vzroste výše daně z nemovitosti až o 9 milionů (vypočteno na základě odhadu plochy rozšíření EDU a současné výše této daně). Významná by také měla být kompenzace nejbližším obcím smluvní podporou, která by se mohla až zdvojnásobit na celkovou hodnotu 20 milionů. Obava však panuje okolo přesunu prostředků firmy ČEZ, které doposud byly směřovány obcím, na výstavbu nových zařízení elektrárny (šetření v obcích a Nadaci ČEZ). V takovém případě lze počítat pouze s navýšením daně z nemovitosti dvěma zmíněným obcím, v jejichž katastru se EDU nachází. V ostatních případech by mohlo dojít ke stagnaci či mírnému poklesu celkové hodnoty kompenzací. ČEZ by tak ale riskoval změnu velmi vstřícného přístupu místních obyvatel k jaderné energetice, nelze tedy předpokládat významnější oslabení těchto finančních toků.

Obce se takto připravují především na možnost výstavby nových bloků, přestože stále není o budoucnosti EDU rozhodnuto. Ukončení provozu EDU by přitom mělo na obce zřetelný finanční dopad. Příjmy od firmy ČEZ jsou často (především v ZHP 5 km) zásadním příjmem obcí, který mnohdy představuje i nadpoloviční podíl příjmů jejich rozpočtů (srov. Rozpočet obce 2015). Ukončení provozu by tak znamenalo nutnost žádostí o běžné dotační tituly, jejichž získání je značně nejisté a administrativně poměrně náročné (Hána 2014). Pouze Rouchovany a Dukovany by si po určitou dobu udržely příjmy z daně z nemovitosti (do převodu plochy EDU na zemědělskou půdu v dlouhodobém horizontu), u dalších obcí lze očekávat ukončení či omezení jejich finanční podpory. Jde především o očekávané ukončení smluvní podpory, která by již neměla svůj kompenzační smysl. Zřejmě by tak došlo k ukončení masivní podpory vázané na provoz EDU a ponechání pouze prostředků z Nadace ČEZ, kde je pravděpodobné snížení podpory obcí v ZHP na úroveň obcí ležících v současné době mimo tyto zóny. Výpočtem na základě částky na obyvatele v obcích mimo ZHP tak lze konstatovat, že obce ze ZHP by si od firmy ČEZ rozdělovaly zhruba 1 mil. Kč ročně.

Ukončení provozu elektrárny by tak pravděpodobně vedlo k zastavení rozvoje obcí či celého problémového periferního regionu. Nutná by tak byla další opatření, která by tyto následky zmírnila. Obce by sice mohly i nadále fungovat, ale nezbyvaly by jim finanční prostředky pro

další rozvoj či současný bohatý kulturní a společenský život. Přesto obce nemají jasné strategie s odůvodněním, že by tento scénář probíhal postupně a měly by tak dost času na jejich přípravu během samotného procesu. Představitelé obcí ale potvrzují připravenost pomoci svým občanům a vyvíjení tlaku na celostátní politiky, aby stát regionu v případě tohoto scénáře patřičně pomohl (šetření v obcích a Nadaci ČEZ).

Literatura

BLAŽEK, J. (2002): System of Czech local government financing as a framework for local development: 12 years of trial and error approach. *AUC Geographica*, 37, č. 2, s. 157-175.

ČERNÝ, T. (2015): Prostorová distribuce finanční podpory obcím v okolí Jaderné elektrárny Dukovany z pohledu regionálního rozvoje. Bakalářská práce. Vedoucí práce: David Hána. KSGRR, PřF UK, Praha, 54 s.

ČEZ (2013): Postoj veřejnosti k jaderné energetice. STEM. <http://www.cez.cz/cs/vyroba-elektriny/zvazovana-dostavba-elektrarny-temelin/postoj-ceske-verejnosti-k-jaderne-energetice.html> (cit. 12. 5. 2015).

HÁNA, D. (2014): Local development implications of pork-barrel: a case study of a Czech district. *AUC Geographica*, 49, č. 2, s. 73-86.

HÁNA, D., ŠPAČKOVÁ, P., NEMEŠKAL, J. (2015): Funkční vymezení regionu v širokém okolí Jaderné elektrárny Dukovany 2011. Specializovaná mapa. PřF UK, Praha.

KILIÁNOVÁ, Z. (2013): Hodnocení vnímaných společenských dopadů jaderné elektrárny v kontextu regionálního rozvoje. Diplomová práce. Vedoucí práce: Simona Miškolci. Fakulta regionálního rozvoje a mezinárodních studií MENDELU, Brno, 89 s..

MUSIL, J., MÜLLER, J. (2008): Vnitřní periferie v České republice jako mechanismus sociální exkluze. *Sociologický časopis / Czech Sociological Review*, 44, č. 2, s. 321-348.

Nařízení vlády č. 416/2002 Sb., kterým se stanoví výše odvodu a způsob jeho placení původci radioaktivních odpadů na jaderný účet a roční výše příspěvku obcím a pravidla jeho poskytování.

ŠPAČKOVÁ, P., OUŘEDNÍČEK, M., NOVÁK J., KŘIVKA M. (2012): Zóny rezidenční suburbanizace 2010. Specializovaná mapa. Přírodovědecká fakulta Univerzity Karlovy v Praze.

Zákon č. 338/1992 Sb. o dani z nemovitých věcí.

Zákon č. 243/2000 Sb. o rozpočtovém určení výnosů některých daní územním samosprávným celkům a některým státním fondům (zákon o rozpočtovém určení daní).

Zdroj dat

Nadace ČEZ (2003-2012): Výroční zprávy Nadace ČEZ. <http://www.nadacecez.cz/cs/o-nadaci/vyrocní-zpravy.html> [cit. 2015-06-15].

Rozpočet obce (2015): Sumář rozpočtů obcí ČR 2000–2012. <http://www.rozpocetobce.cz/data/rozpocet-obce-sumare.zip> [cit. 2015-05-15].

Terénní šetření autorů v obcích v okolí Jaderné elektrárny Dukovany a e-mailová korespondence se zástupci Nadace ČEZ v první polovině roku 2015.

6. Mobilita a stabilita obyvatelstva – scénář rozšíření Jaderné elektrárny Dukovany

Petra Špačková

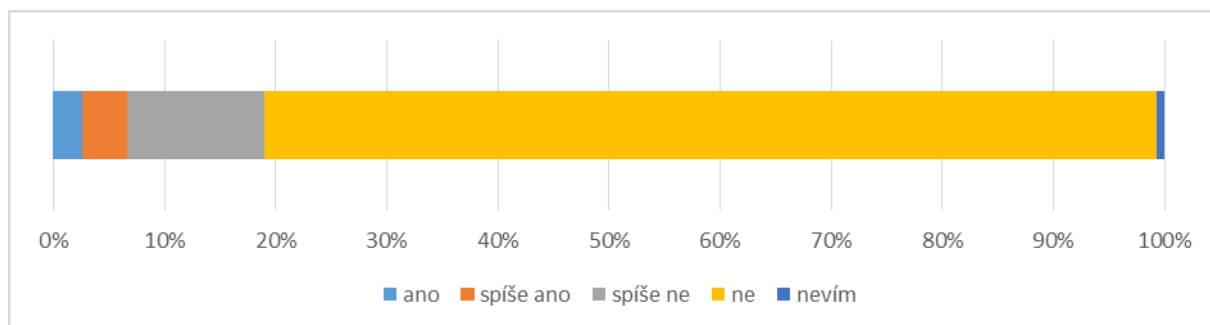
Pro posouzení významu rozšíření EDU o pátý, případně i šestý, blok pro formování migračního chování obyvatel regionu je v první řadě kromě již analyzovaných dosavadních migračních vzorců (viz specializovaná mapa Přidalová, Nemeškal 2014) nutné analyzovat výhled migračních strategií obyvatel, kteří jsou vázáni na činnost EDU. Cílem mapy je pokusit se popsat možnou budoucí migrační mobilitu a stabilitu na příkladu zaměstnanců ČEZ pracujících v lokalitě Dukovany. Jejich názory a postoje jsme se snažili podchytit prostřednictvím dotazníkového šetření. Přestože výsledky šetření ukazují pravděpodobné migrační strategie pouze části výše uvedené skupiny obyvatel regionu, je možné předpokládat, že do určité míry obdobné strategie by zaujali i další obyvatelé, kteří jsou přímo (např. další pracovníci subdodavatelů) nebo nepřímo (např. poskytovatelé komerčních služeb) vázáni na činnost jaderné elektrárny. Samozřejmě je však nutno mít na paměti, že vázanost na činnost EDU je u jejich zaměstnanců zdaleka nejvyšší, což se může odrážet i v jejich postojích k migrační mobilitě.

Cílem šetření bylo získání informací o rezidenční spokojenosti zaměstnanců, o jejich možnostech a schopnostech se přizpůsobit různým scénářům vývoje a jejich postoje k případnému stěhování ve vztahu k vývoji EDU. Dotazníkové šetření bylo provedeno v září 2015. Pro distribuci a sběr dotazníků přímo v EDU bylo proto zvoleno období odstávky reaktoru, které umožnilo zachycení vysokého počtu pracovníků. Ve stručném dotazníku byla využita kombinace 24 uzavřených, polouzavřených otázek a otevřených otázek. Z celkového počtu zaměstnanců skupiny ČEZ pracujících v lokalitě Dukovany (1143 pracovníků; EDU 2015), vyplnilo dotazník 273 pracovníků, kteří bydleli ve sledovaném regionu. Demografická, sociální a profesní struktura výsledného vzorku, tvořící 24 % zaměstnanců, je velmi podobná struktuře zaměstnanců ČEZ pracujících v lokalitě Dukovany. Šetření je tak možné považovat za reprezentativní pro tuto skupinu.

Výsledky šetření jsou v mapě zobrazeny za oba typy regionů: za zóny havarijního plánování (ZHP) i regiony pracovní dojížděky (více viz úvod k souboru map). V mapovém listu je dále zobrazeno několik variant diferenciací území stanovených na základě (i.) dopravní dostupnosti největších měst, (ii.) vymezení vnitřní periferie podle charakteristik obyvatelstva, trhu práce a bytového fondu (Musil, Müller 2008) a (iii.) zón rezidenční suburbanizace v roce 2010 (Špačková a kol. 2012).

Na otázku, zda respondenti uvažují ve střednědobém horizontu (definovaném jako období 5–7 let) o přestěhování ze současného bydliště, odpovědělo pouze 7 % respondentů, že by o něm uvažovali nebo spíše uvažovali (viz obrázek 6.1). Polovina respondentů, kteří mají jasno o směru své budoucí migrace, uvedla, že se budou stěhovat v rámci sledovaného regionu. Skupinu obyvatel, jejichž práce je vázána na činnost EDU, je možné hodnotit jako velmi migračně stabilní (např. ve srovnání s obyvateli suburbii (Kopečná, Špačková 2012; Temelová, Špačková 2013), ale i obyvateli ČR celkem (CVVM 2014)).

Obrázek 6.1: Odpověď na otázku: „Měl/a byste v plánu se ve střednědobém horizontu 5–7 let přestěhovat?“

Zdroj: Dotazníkové šetření 2015, N=273

Kromě samotného podílu respondentů, kteří v daném období zvažují přestěhování, je vhodné rovněž zhodnotit jejich sociodemografickou strukturu. Ukazuje se, že strategie migrace je více pravděpodobná v případě mladších skupin respondentů ve věku do 40 let (viz tabulka 6.1). To je spojeno s vyjádřením nižší spokojenosti se současným bydlením a velmi často s pořízením nové nemovitosti. Je rovněž možné konstatovat, že je to v souladu s obecně vyšší mobilitou mladšího obyvatelstva. Mírně vyšší stabilitu vykazují ženy. Naopak vzdělanost ani postavení v zaměstnání významnější roli při formování úvahy o možné migraci nehrály.

Tabulka 6.1: Vzdělanostní a věková struktura respondentů podle jejich úvahy se přestěhovat ve střednědobém horizontu 5–7 let

Charakteristika		Úvaha přestěhovat se do jiného regionu Česka - podíl respondentů v dané věkové/vzdělanostní kategorii					Počet respondentů
		Ano	Spíše ano	Spíše ne	Ne	Nevím	
Vzdělání	Středoškolské bez maturity	7 %	0 %	21 %	71 %	0 %	14
	Středoškolské s maturitou	1 %	5 %	14 %	80 %	1 %	140
	Vysokoškolské	4 %	3 %	10 %	81 %	1 %	118
Věk	Do 30 let	0 %	7 %	33 %	60 %	0 %	15
	31-40 let	3 %	8 %	0 %	90 %	0 %	40
	41-50 let	1 %	5 %	15 %	78 %	0 %	79
	51-60 let	2 %	2 %	10 %	85 %	2 %	121
	61 a více let	23 %	0 %	23 %	54 %	0 %	13
Celkem		3 %	4 %	12 %	80 %	1 %	273

Zdroj: Dotazníkové šetření 2015, N=273

V druhé řadě je pak možné usuzovat na vliv dvou faktorů, které mohou sehrát roli v utváření migračních vzorců v regionu, a to zejména v počtu a struktuře přistěhovalých. Zaprvé, věková struktura zaměstnanců EDU je poměrně nevyvážená a velká část jich je v předdůchodovém věku (pracují zde často již od spuštění elektrárny). V budoucnu tak lze očekávat, že EDU bude potřebovat vyšší počet nových zaměstnanců, kteří by chod elektrárny zajistili. Je tak možné

očekávat, že se dominantní zaměstnavatel bude snažit „přitáhnout“ nové pracovníky, mezi kterými budou pravděpodobně mladí a vzdělaní lidé. Nicméně vzhledem k tomu, že byt' se jedná o jednoho z největších zaměstnavatelů, bude dopad z hlediska celého regionu spíše marginální a selektivně výrazněji ovlivní několik vybraných obcí, do kterých se budou tito lidé stěhovat.

Zadruhé, k diskusi je rovněž vliv samotné výstavby nového bloku elektrárny na migrační chování obyvatel. Očekává se podstatné navýšení pracovníků, kteří by výstavbu zajišťovali. Je však možné pouze spekulovat, zda by tito pracovníci pocházeli přímo z regionu, nebo by došlo k výraznějšímu navýšení počtu přistěhovaných. Otázkou je rovněž jejich sociodemografická struktura a dlouhodobá migrační stabilita. Domníváme se, že i v tomto případě nelze vliv výstavby nového bloku pro utváření obecných migračních vzorců v regionu označit za zásadní a je velmi pravděpodobné, že by se projevoval opět selektivně pouze v některých jeho částech.

Při dlouhodobém zachování činnosti EDU tedy není možné očekávat zvýšení počtu vystěhovaných, které by bylo přímo spojeno s vlivem velkého zaměstnavatele. Rovněž možný nárůst počtu přistěhovaných je diskutabilní a není ho možné jednoznačně předvídat. Jistě je však možné říci, že při tomto scénáři bude jasná budoucí vize vývoje regionu a pro mladé lidi to bude znamenat dlouhodobý výhled z hlediska jistoty zaměstnání. V případě, že dojde k rozšíření jaderné elektrárny o další blok(y), je tak velmi pravděpodobné minimálně udržení dosavadní atraktivity některých částí regionu (zejména rozvíjejících se obcí v sousedství elektrárny). Bude tak zajištěna kontinuita dosavadního vývoje a lze očekávat, že to přispěje k zachování dosavadní sociodemografické struktury.

Literatura

KOPEČNÁ, M., ŠPAČKOVÁ, P. (2012): Rezidenční stabilita obyvatel pražského zázemí: případová studie obce Říčany u Prahy. In Ouředníček, M., Temelová, J. (eds.): Sociální proměny pražských čtvrtí. Academia, Praha, s. 206-228.

MUSIL, J., MÜLLER, J. (2008): Vnitřní periferie v České republice jako mechanismus sociální exkluze. Sociologický časopis / Czech Sociological Review, 44, č. 2, s. 321-348.

PŘIDALOVÁ, I., NEMEŠKAL, J. (2014): Vývoj migračního chování obyvatel obcí v širokém okolí Jaderné elektrárny Dukovany 1974-2011. Specializovaná mapa. Přírodovědecká fakulta Univerzity Karlovy v Praze.

ŠPAČKOVÁ, P., OUŘEDNÍČEK, M., NOVÁK J., KŘIVKA M. (2012): Zóny rezidenční suburbanizace 2010. Specializovaná mapa. Přírodovědecká fakulta Univerzity Karlovy v Praze.

TEMELOVÁ, J., ŠPAČKOVÁ, P. (2013): Rezidenční stabilita obyvatel pražských suburbií. Případová studie mikroregionu Dolnobřežansko. Urbanismus a územní rozvoj XVI (6): 9-14.

Zdroje dat

CVVM (2014): „Databáze sociálněgeografických ukazatelů reflektujících postoje obyvatelstva Česka“. Sociologický ústav AV ČR, v. v. i., Praha.

DOTAZNÍKOVÉ ŠETŘENÍ (2015): Dotazníkové šetření mezi zaměstnanci ČEZ a pracovníky subdodavatelů Jaderné elektrárny Dukovany. Přírodovědecká fakulta UK, Praha.

EDU (2015): Interní data EDU o počtu a struktuře zaměstnanců Jaderné elektrárny Dukovany.

7. Mobilita a stabilita obyvatelstva – scénář odstavení Jaderné elektrárny Dukovany

Petra Špačková

Vzhledem k významu EDU jako velkého regionálního zaměstnavatele zůstává otázkou, do jaké míry by se stabilita (resp. mobilita) obyvatelstva změnila, kdyby došlo k uzavření elektrárny a tím i ztrátě řady pracovních míst. Lze se domnívat, že v rozvojově slabém území by část obyvatel regionu (zejména kvalifikovaní odborníci) nenalezla odpovídající uplatnění a byla by nucena začít dojíždět za prací jinam nebo zvážit vystěhování z regionu. Cílem mapy je roto pokusit se popsat možnou budoucí migrační mobilitu a stabilitu na příkladu zaměstnanců ČEZ pracujících v lokalitě Dukovany. Jejich názory a postoje jsme se snažili podchytit prostřednictvím dotazníkového šetření.

Cílem šetření bylo získání informací o rezidenční spokojenosti zaměstnanců, o jejich možnostech a schopnostech se přizpůsobit různým scénářům vývoje a jejich postoje k případnému stěhování ve vztahu k vývoji EDU. Dotazníkové šetření bylo provedeno v září 2015. Pro distribuci a sběr dotazníků přímo v EDU bylo proto zvoleno období odstávky reaktoru, které umožnilo zachycení vysokého počtu pracovníků. Ve stručném dotazníku byla využita kombinace 24 uzavřených, polouzavřených otázek a otevřených otázek. Z celkového počtu zaměstnanců skupiny ČEZ pracujících v lokalitě Dukovany (1143 pracovníků; EDU 2015), vyplnilo dotazník 273 pracovníků, kteří bydleli ve sledovaném regionu. Demografická, sociální a profesní struktura výsledného vzorku, tvořící 24 % zaměstnanců, je velmi podobná struktuře zaměstnanců ČEZ pracujících v lokalitě Dukovany. Šetření je tak možné považovat za reprezentativní pro tuto skupinu.

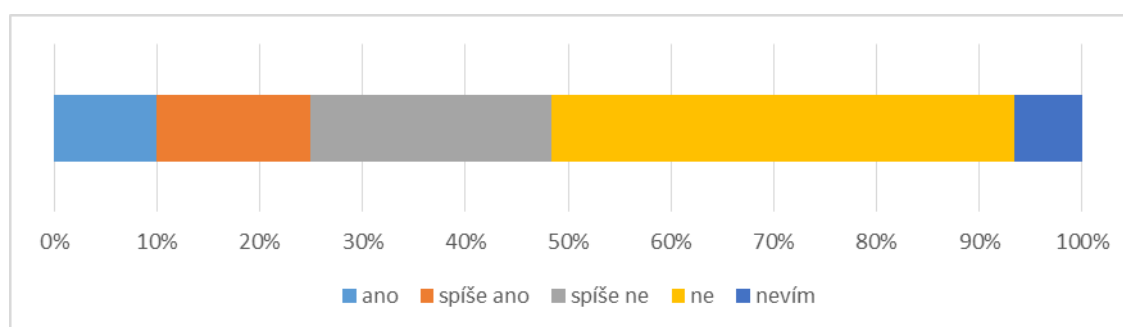
Budoucí migrační strategie obyvatel regionu je možné demonstrovat na skupině obyvatel, kteří se zapojili do dotazníkového šetření. Přestože výsledky šetření ukazují pravděpodobné migrační strategie pouze zaměstnanců ČEZ pracujících v lokalitě Dukovany, je možné předpokládat, že do určité míry obdobné strategie by zaujali i další obyvatelé regionu, kteří jsou přímo (např. další pracovníci subdodavatelů) nebo nepřímo (např. poskytovatelé komerčních služeb) vázáni na činnost jaderné elektrárny. Samozřejmě je však nutno mít na paměti, že vázanost na činnost EDU je u jejich zaměstnanců zdaleka nejvyšší, což se může odrážet i v jejich postojích k migrační mobilitě.

Výsledky šetření jsou v mapě zobrazeny za oba typy regionů: za zóny havarijního plánování (ZHP) i regiony pracovní dojížděky (více viz úvod k souboru map). V mapovém listu je dále zobrazeno několik variant diferenciací území stanovených na základě (i.) dopravní dostupnosti největších měst, (ii.) vymezení vnitřní periferie podle charakteristik obyvatelstva, trhu práce a bytového fondu (Musil, Müller 2008) a (iii.) zón rezidenční suburbanizace v roce 2010 (Špačková a kol. 2012).

Z výsledků dotazníkového šetření mezi zaměstnanci EDU vyplývá, že celkem 74 % respondentů žijících ve sledovaném regionu považuje nalezení práce v oboru a regionu za spíše obtížné nebo obtížné (64 % respondentů vyjádřilo obdobný názor při zvažování hledání práce mimo současný obor činnosti).

Na otázku, zda respondenti zvažují v případě uzavření EDU přestěhovat se mimo region současného bydliště, odpovědělo celkem 25 % respondentů, že by o něm uvažovali nebo spíše uvažovali (viz graf 7.1). Oproti scénáři zachování aktivity elektrárny se tedy podíl těchto mobilních respondentů výrazně zvýšil a naopak se snížil podíl stabilních respondentů z 93 % na 68 %. Přesto můžeme konstatovat, že je podíl těch, kteří by uvažovali o stěhování, překvapivě poměrně nízký a je například obdobný při srovnání s výsledky výzkumů, které se zabývaly výhledy migračního chování obyvatel a zkoumaly obyvatelstvo na úrovni celé České republiky i konkrétních městských i předměstských lokalit (CVVM 2014; Temelová a kol. 2007; Kopečná, Špačková 2012; Temelová, Špačková 2013). Do jisté míry je to ovlivněno relativně vysokým podílem zaměstnanců ve starším produktivním věku, kteří očekávají relativně brzký odchod do důchodu a o riziku ztráty pracovního místa nemusí uvažovat.

Obrázek 7.1: Odpověď na otázku: „Máte v plánu se v případě uzavření EDU přestěhovat za práci mimo region?“

Zdroj: Dotazníkové šetření 2015, N=273

Kromě samotného podílu respondentů, kteří při ukončení činnosti EDU zvažují přestěhování do jiného regionu Česka, je vhodné rovněž zhodnotit jejich sociodemografickou strukturu. Ukazuje se, že strategie migrace je více pravděpodobná v případě vzdělanějších respondentů (významněji v případě vysokoškolsky vzdělaných obyvatel) a osob v mladším produktivním věku (častěji do 40 let; viz tabulka 7.1). Skupina potenciálně se stěhujících respondentů je tak tvořena především mladšími a vzdělanějšími osobami. Tyto výsledky jsou v souladu s obecně vyšší mobilitou těchto dvou skupin obyvatelstva, kterou pozorujeme i na celostátní úrovni. Vysoká stabilita starších respondentů je způsobena již zmíněným očekávaným odchodem do důchodu. Je však rovněž nutné zdůraznit, že přes relativně vyšší podíl více vzdělaného obyvatelstva (v porovnání s ostatními kategoriemi), které zvažuje migraci do jiného regionu, většina respondentů z této skupiny vyjádřila odhodlání v regionu setrvat a i mezi stabilními respondenty je například poměrně vysoký podíl vysokoškoláků (i když v průměru ve vyšším věku). Z hlediska profesní struktury je možné říci, že pravděpodobně více mobilní budou směnovní zaměstnanci EDU, kteří jsou vysoce specializovaní, a jejich práce je přímo navázána na jadernou energii; tato skupina je rovněž poměrně skeptická k nalezení práce v oboru. Mezi pohlavími výrazné rozdíly nalezeny nebyly.

Tabulka 4.8: Vzdělanostní a věková struktura respondentů podle jejich úvahy se přestěhovat mimo region v případě uzavření EDU

Charakteristika		Úvaha přestěhovat se do jiného regionu Česka - podíl respondentů v dané věkové/vzdělanostní kategorii					Počet respondentů
		Ano	Spíše ano	Spíše ne	Ne	Nevím	
Vzdělanost	Středoškolské bez maturity	14 %	7 %	21 %	57 %	0 %	14
	Středoškolské s maturitou	8 %	12 %	24 %	49 %	6 %	140
	Vysokoškolské	12 %	19 %	23 %	38 %	8 %	118
Věk	Do 30 let	13 %	27 %	40 %	13 %	7 %	31
	31-40 let	13 %	25 %	20 %	38 %	5 %	70
	41-50 let	11 %	20 %	28 %	32 %	9 %	138
	51-60 let	9 %	7 %	21 %	56 %	7 %	167
	61 a více let	0 %	0 %	8 %	92 %	0 %	22
Celkem		10 %	15 %	23 %	45 %	7 %	273

Zdroj: Dotazníkové šetření 2015

Poznámka: Pouze respondenti s uvedenými odpověďmi na otázku, N=273.

Vzhledem k periferní poloze sledovaného území můžeme tedy při ukončení činnosti EDU očekávat zhoršení migračních poměrů. V obcích, které jsou nyní schopné získávat migrací obyvatelstvo v mladším produktivním věku, by pravděpodobně postupně došlo k obrácení tohoto trendu. Je možné předpokládat, že by odešla část stávajících mladých a vzdělanějších obyvatel, kteří by v regionu nenašli pracovní uplatnění. Rovněž by region přestal být atraktivní pro přicházející mladé, zejména vysokoškolsky vzdělané, lidi. Hrozí tedy, že v regionu bude zůstat pouze starší obyvatelstvo, což pozorujeme i v dalších regionech vnitřní periferie. Naopak nelze očekávat prudké zhoršení vzdělanostní struktury místního obyvatelstva. Spíše je možné říci, že vzhledem k možnému relativně nízkému podílu obyvatel, kteří by zaujali strategii přestěhování do jiného regionu, bude proměna migračních vzorců spíše pozvolná a bude se projevat v různých částech regionu s odlišnou intenzitou. V některých obcích může dojít k oslabení sociálního a lidského kapitálu a útlumu společenského života a rozvoje obcí; v jiných tento proces nebude tak intenzivní.

Literatura

KOPEČNÁ, M., ŠPAČKOVÁ, P. (2012): Rezidenční stabilita obyvatel pražského zázemí: případová studie obce Říčany u Prahy. In Ouředníček, M., Temelová, J. (eds.): Sociální proměny pražských čtvrtí. Academia, Praha, s. 206-228.

MUSIL, J., MÜLLER, J. (2008): Vnitřní periferie v České republice jako mechanismus sociální exkluze. Sociologický časopis / Czech Sociological Review, 44, č. 2, s. 321-348.

ŠPAČKOVÁ, P., OUŘEDNÍČEK, M., NOVÁK J., KŘIVKA M. (2012): Zóny rezidenční suburbanizace 2010. Specializovaná mapa. Přírodovědecká fakulta Univerzity Karlovy v Praze.

TEMELOVÁ, J., OUŘEDNÍČEK, O., NOVÁK, J., PULDOVÁ, P. (2007): Socioekonomická analýza sídliště Kročehlavy v Kladně. Výzkumná zpráva. Univerzita Karlova v Praze, Přírodovědecká fakulta, katedra sociální geografie a regionálního rozvoje.

TEMELOVÁ, J., ŠPAČKOVÁ, P. (2013): Rezidenční stabilita obyvatel pražských suburbií. Případová studie mikroregionu Dolnobřežansko. Urbanismus a územní rozvoj XVI (6): 9-14.

Zdroje dat

CVVM (2014): „Databáze sociálněgeografických ukazatelů reflektujících postoje obyvatelstva Česka“. Sociologický ústav AV ČR, v. v. i., Praha.

DOTAZNÍKOVÉ ŠETŘENÍ (2015): Dotazníkové šetření mezi zaměstnanci ČEZ a pracovníky subdodavatelů Jaderné elektrárny Dukovany. Přírodovědecká fakulta UK, Praha.

EDU (2015): Interní data EDU o počtu a struktuře zaměstnanců Jaderné elektrárny Dukovany.

8. Vybavenost – scénáře rozšíření a odstavení Jaderné elektrárny Dukovany

Ivana Přidalová

Vybavenost službami je jedním z důležitých faktorů působících na kvalitu života a stabilitu obyvatelstva. Zvláště ve venkovských a menších městských sídlech pomáhá udržet obyvatelstvo a ekonomické aktivity v území a zachovávat existující komunity (Halseth, Ryser 2006). Nedostatečná vybavenost vyvolaná depopulací území naopak může vést ke snižující se aktivitě obyvatelstva a kvalitě života obcí a dalšímu vyliďňování (Ouředníček a kol. 2011). Mezi hlavní prvky vybavenosti významné pro zajištění každodenních potřeb obyvatelstva lze zařadit dostupnost maloobchodu, vzdělávacích a zdravotnických institucí a dopravní obslužnost (Maryáš 1998; Temelová a kol. 2011). Právě vybrané aspekty vybavenosti obcí jsou předmětem zájmu předkládaného mapového listu. Jeho cílem je zhodnotit současné prostorové vzorce vybavenosti obcí funkčního regionu Jaderné elektrárny Dukovany veřejnou dopravou, základními školami a komerčními službami. Mapový list poskytuje informaci o diferenciaci zájmového území z hlediska vybavenosti veřejných služeb a umožňuje srovnání s její celostátní úrovní. V závěru jsou identifikovány různé typy území, ve kterých lze očekávat specifický vývoj vybavenosti v případě realizace různých scénářů vývoje jaderné elektrárny.

Mapový list kombinuje několik zdrojů dat v podrobnosti obcí. Prvním je dataset počtu spojů veřejné dopravy zajiždějících do obcí k 18. květnu 2011 (Chaps 2012). Dále jsou využita data poskytovaná Českým statistickým úřadem: (i.) Malý lexikon obcí České republiky 2014 (ČSÚ 2015a) obsahující informace o typu základních škol lokalizovaných v obcích, (ii.) databáze věkové struktury (ČSÚ 2015c), jež umožňuje konfrontovat data o podílu dětí na obyvatelstvu s vybaveností školskou infrastrukturou, a (iii.) Registr ekonomických subjektů (ČSÚ 2015b) informující o počtech ekonomických subjektů v obcích podle klasifikace CZ-NACE. V případě posledně jmenovaného datového zdroje byly za indikátor vybavenosti obcí komerčnímu službami zvoleny všechny ekonomické subjekty s hlavní činností v sekcích G (Velkoobchod a maloobchod; opravy a údržba motorových vozidel) až S (Ostatní činnosti), tedy zahrnující činnosti spadající do terciárního a kvartérního sektoru. O dostupnosti veřejných služeb v regionálních centrech pak vypovídají izolinie silniční dostupnosti nejbližších okresních měst (Třebíče, Brna a Znojma). Indikátory vybavenosti jednotlivými službami jsou vztaženy k průměrné dostupnosti dané služby vypočtené z hodnot jejich vybavenosti ve všech obcích funkčního regionu EDU. Výsledky šetření jsou v mapě zobrazeny za oba typy regionů: za zóny havarijního plánování (ZHP) i regiony pracovní dojížděky (více viz úvod k souboru map). Dále je v mapě zobrazeno několik variant diferenciacie území stanovených na základě (i.) dopravní dostupnosti největších měst, (ii.) vymezení vnitřní periferie podle charakteristik obyvatelstva, trhu práce a bytového fondu (Musil, Müller 2008) a (iii.) zón rezidenční suburbanizace v roce 2010 (Špačková a kol. 2012).

Výsledky analýzy vybavenosti funkčního regionu EDU jako celku ve srovnání s územím Česka poukazují na periferní charakter území. Zájmový region byl hůře vybaven základními školami i zdravotnickými zařízeními než zbytek státu, stejně tak do obcí v něm zajiždělo průměrně méně spojů veřejné dopravy (tabulka 8.1). Horší obslužnost veřejnou dopravou je však do určité míry kompenzována existencí smluvní autobusové dopravy, již mohou využívat nejen pracovníci EDU, ale i obyvatelé okolních obcí (blíže viz Ouředníček a kol. 2015). Rozdíly ve vybavenosti území

veřejnými službami však plynou také z odlišné velikostní struktury sídel ve srovnávaných územích, kdy ve funkčním region EDU převažují nejmenší obce, větší města jsou zde naopak podrepresentována. Při zohlednění velikostní struktury obcí a důrazu na dvě nejmenší kategorie obcí jsou výsledky méně jednoznačné: horší vybavenost školami v obcích do 500 obyvatel je provázána lepší vybaveností zdravotnickým zařízením než u srovnatelně velkých obcí v Česku, u obcí s 500-999 obyvateli je naopak podprůměrná vybavenost zdravotnickým zařízením a nadprůměrný podíl obcí je vybaven školou. Z mapového listu je patrná absence základních škol především v částech území při hranici kraje Vysočina a Jihomoravského kraje, kterou lze považovat za oblast vnitřní periferie. Vzhledem k tomu, že základní školy mohou plnit i jiné než pouze vzdělávací funkce, například poskytovat zázemí pro místní komunitní akce, jež působí na soudržnost obyvatel (Kučerová, Kučera 2009), lze jejich nepřítomnost považovat za potenciálně rizikový faktor budoucího vývoje. Za nejistou lze považovat existenci základních škol, v jejichž spádové oblasti se snižuje podíl dětí a poptávka po jejich vzdělávání v místě bydliště. Budoucnost nejen škol, ale i dalších veřejných služeb, tak do značné míry závisí na populačním vývoji v území.

Tabulka 8.1: Občanská vybavenost a veřejná doprava v území intenzivních socioekonomických vazeb na EDU a v Česku v letech 2014 a 2011

Počet obyvatel v obcích	Podíl obcí vybavených				Průměrný denní počet spojů veřejnou dopravou		Podíl obcí ve velikostní kategorii	
	školou		zdravotnickým zařízením		region EDU	Česko	region EDU	Česko
	region EDU	Česko	region EDU	Česko				
Méně než 500	8,2	13,9	9,3	8,8	24,6	26,8	65,5	55,3
500 - 999	66,7	57,9	40,0	43,8	47,4	50,5	20,3	21,9
1 000 – 1 999	100,0	88,6	90,9	83,1	70,8	74,6	7,4	11,9
2 000 – 4 999	100,0	98,3	100,0	98,5	168,4	115,9	4,1	6,6
5 000 – 9 999	100,0	100,0	100,0	100,0	248,3	210,4	2,0	2,2
10 000 - 50 000	100,0	100,0	100,0	100,0	436,0	389,3	0,7	1,8
50 000 a více		100,0		100,0		1149,7	0,0	0,3
Celkem	33,1	41,7	27,7	35,2	46,4	57,6	100,0	100,0

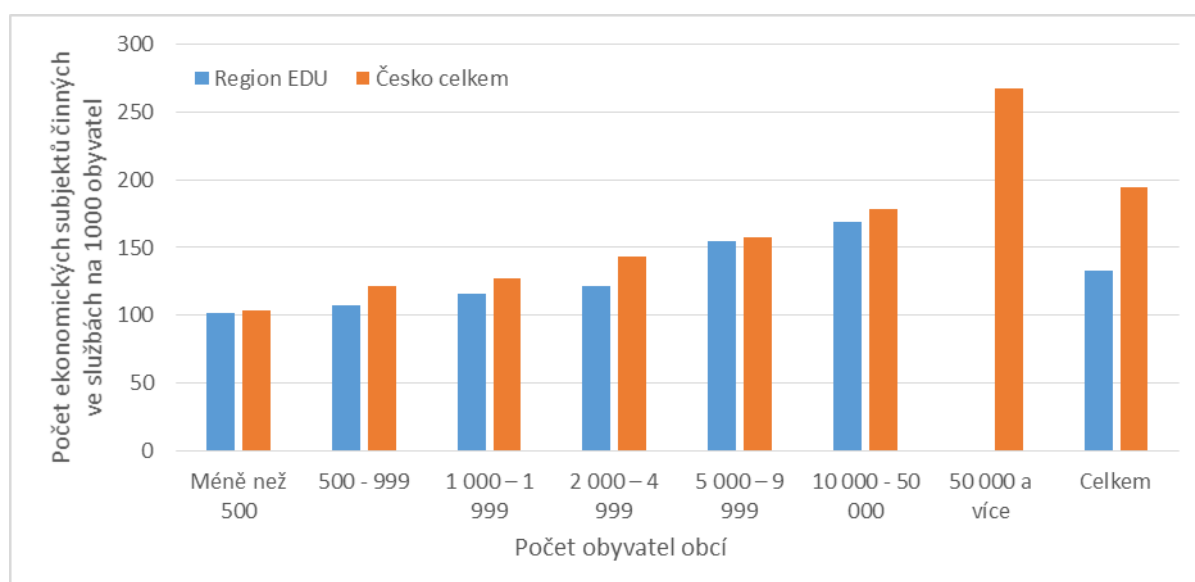
Zdroj: ČSÚ 2015a, CHAPS 2012

Poznámka: Počet spojů byl zjišťován ke dni 18. května 2011 (pracovní den), nezahrnuje spoje městské hromadné dopravy. Vybavenost obcí je vztažena k roku 2014. Ukazatel „Podíl obcí ve velikostní kategorii“ vyjadřuje podíl obcí dané populační velikosti na celkovém počtu obcí v území.

Podobně jako v případě veřejných služeb analyzovaných výše vykazuje území intenzivních socioekonomických vazeb na EDU vybavenost komerčními službami pod celostátním průměrem (graf 8.1). Zde se zřejmě projevuje nemetropolitní poloha území, pro niž je charakteristické nižší zastoupení progresivních ekonomických aktivit (Blažek 2002). Nižší zastoupení ekonomických subjektů je nicméně patrné i při srovnání sledovaného regionu EDU a Česka podle velikostních kategorií obcí. Podíl ekonomických subjektů na obyvatelstvu však nemusí nutně vypovídat o „podnikavosti“ obyvatelstva, ale spíše o atraktivitě území pro ekonomickou činnost. Z mapového listu vyplývá, že ta je v rámci zájmového území nižší v blízkosti krajské hranice, ale i v dalších obcích spíše vzdálenějších od regionálních center.

Závislost jednotlivých typů ekonomických subjektů na provozu EDU lze pouze odhadovat, neboť nebylo shromážděno dostatečné množství relevantních informací od poskytovatelů komerčních služeb v regionu. Lze však předpokládat, že bezprostřední dopad by měla realizace jednotlivých scénářů vývoje regionu EDU na subjekty, jež poskytují služby především osobám spojeným s chodem EDU, například na některé poskytovatele ubytovacích služeb. Dále se domníváme, že vyšší úroveň mezd pracovníků v EDU (viz Ouředníček a kol. 2015) se promítá i do koupěschopnosti místních obyvatel. Proto předpokládáme, že v případě ukončení činnosti EDU a propouštění pracovníků by došlo také k poklesu koupěschopnosti místní populace, což by se dotklo i těch poskytovatelů komerčních služeb v regionu, které jsou využívány především místními obyvateli.

Graf 8.1: Vybavenost obcí komerčními službami v území intenzivních socioekonomických vazeb na EDU a v Česku v roce 2014

Zdroj: ČSÚ 2015b

Realizace scénáře, ve kterém je v EDU ukončena činnost, by z pohledu vybavenosti snížila životní úroveň obyvatel regionu. Velmi pravděpodobně by došlo k redukci a později zřejmě k celkovému ukončení provozu smluvní autobusové dopravy do elektrárny. Snížením objemu dopravních spojení by byli dotčeni především současní nejčastější uživatelé účelové autobusové dopravy z řad „běžných“ obyvatel obcí (tj. těch, kteří nepracují v EDU) – žáci, studenti a senioři. Domácnosti, jejichž členové si na dojížděku smluvní autobusovou dopravou zvykli, by musely hledat alternativní řešení. Pokud by ztráta perspektivy dalšího zaměstnání způsobila významnější vlnu vystěhování obyvatel z regionu, je možné očekávat také menší efektivitu provozu veřejných služeb (škola, pošta, zdravotnická zařízení), což by mohlo vést k jejich redukci či zrušení. Menší podpora ze strany ČEZ by pak mohla vést ke snížení objemu obecních rozpočtů a úsporným opatřením, jež by se mohla dotknout i výdajů na vybavenost. Přímý dopad na obyvatelstvo v blízkém okolí by mělo ukončení činnosti elektrárny v podobě zrušení lékařské ambulance v areálu EDU. Mezi komerčními službami by byla pravděpodobně nejvíce zasažena ta

ubytovací zařízení, pro něž jsou pracovníci v EDU rozhodující složkou klientely. U provozovatelů ostatních typů komerčních služeb lze očekávat dopady nepřímé, tedy v podobě snížení koupěschopnosti obyvatelstva a s tím souvisejícím poklesem zájmu o tyto služby.

Mezi nejpravděpodobnější dopady opačného scénáře vývoje EDU na vybavenost obcí patří zejména možné rozšíření příležitostí pro provozovatele ubytovacích služeb. Pokud by s sebou (vy)budování 5. (a 6.) bloku EDU přineslo nabídku nových stabilních pracovních míst a došlo by k nárůstu počtu přistěhovalých do okolních obcí, pravděpodobně by se rovněž zvýšila nebo alespoň udržela na stávající úrovni poptávka po vybavenosti obcí školami, poštami a zdravotnickými zařízeními.

Literatura

BLAŽEK, J. (2002): Velké firmy a subjekty progresivního terciéru jako aktéři regionálního rozvoje v ČR, In: Hampl, M. ed.: Regionální vývoj: specifika české transformace, evropská integrace a obecná teorie, PŘF UK v Praze, Praha, s. 227–249.

HALSETH, G., RYSER, L. (2006): Trends in Service Delivery: Examples from Rural and Small Town Canada, 1998 to 2005. *Journal of Rural and Community Development*, 1, č. 2, s. 69–90.

KUČEROVÁ, S., KUČERA, Z. (2009): Changes in the rural elementary schools network in Czechia during the second half of the 20th century and its possible impact on rural areas. *European Countryside*, 1, č. 3, s. 125–140.

MARYÁŠ, J. (1988): Základní rysy rozmístění občanské vybavenosti v ČSSR. *Geografie – Sborník ČGS*, 93, č. 3, s. 199–209.

MUSIL, J., MÜLLER, J. (2008): Vnitřní periferie v České republice jako mechanismus sociální exkluze. *Sociologický časopis / Czech Sociological Review*, 44, č. 2, s. 321–348.

OUŘEDNÍČEK, M., ŠPAČKOVÁ, P., FEŘTROVÁ, M. (2011): Změny sociálního prostředí a kvality života v depopulačních regionech České republiky. *Sociologický časopis / Czech Sociological Review*, 47, č. 4, s. 777–803.

OUŘEDNÍČEK, M., ŠPAČKOVÁ, P., KVĚTOŇ, V., HÁNA, D., PŘIDALOVÁ, I., KOPECKÁ, Z., FEŘTROVÁ, M. (2015): Scénáře budoucího vývoje mikroregionu Jaderné elektrárny Dukovany s využitím přístupu Territorial Impact Assessment. Výzkumná zpráva. Univerzita Karlova v Praze, Přírodovědecká fakulta, Praha, 112 s.

ŠPAČKOVÁ, P., OUŘEDNÍČEK, M., NOVÁK J., KŘIVKA M. (2012): Zóny rezidenční suburbanizace 2010. Specializovaná mapa. Přírodovědecká fakulta Univerzity Karlovy v Praze.

TEMELOVÁ, J., NOVÁK, J., POSPÍŠILOVÁ, L., DVOŘÁKOVÁ, N. (2011): Každodenní život, denní mobilita a adaptační strategie obyvatel v periferních lokalitách. *Sociologický časopis / Czech Sociological Review*, 47, č. 4, s. 831–858.

Zdroje dat

ČSÚ (2015a): Malý lexikon obcí 2014.

ČSÚ (2015b): Registr ekonomických subjektů za obce k 31. 12. 2014.

ČSÚ (2015c): Věková struktura obcí České republiky k 31. 12. 2014.

Počet dopravních spojů vlakem a autobusem (bez MHD) do obcí ke dni 18. 5. 2011, CHAPS 2012.

9. Expertní odhad budoucího vývoje sociálních a ekonomických podmínek scénář odstavení Jaderné elektrárny Dukovany

Petra Špačková, Martin Ouředníček

Poslední ze souboru map zabývajících se budoucím vývojem sociálních a ekonomických podmínek v území intenzivních socioekonomických vazeb na Jadernou elektrárnu Dukovany nabízí syntézu zjištěných informací pro scénář uzavření EDU. Jaderná elektrárna se nachází v periferním území na hranici kraje Vysočina a Jihomoravského kraje (Musil, Müller 2008; Novák, Netrdová 2011; Špačková 2014/2015; Ouředníček a kol. 2015). Negativní důsledky periferiality jsou, zejména v některých částech území, významně ovlivněny přítomností a činností jaderné elektrárny: (i) jednak je na ní napojena v různé intenzitě přímo nebo nepřímo řada firem, které mají své sídlo nebo pobočku ve vymezeném území intenzivních socioekonomických vazeb (Hána, Špačková 2014; Kopecká a kol. 2015a, b, c; Ouředníček a kol. 2015); a (ii) je výrazným zdrojem příjmů místních lokálních správ³ (Hána, Nemeškal 2015; Hána a kol. 2015; Ouředníček a kol. 2015). Cílem mapy je proto expertně odhadnout a zobrazit závažnost dopadů v jednotlivých sférách pro sledované území v dlouhodobé perspektivě. Z hlediska hodnoceného horizontu pracujeme, podobně jako v celém projektu, s představou dopadů od okamžiku uzavření po dobu zhruba následujících 20 let. Je přitom zřejmé, že i v případě rozhodnutí o uzavření by se toto období nutně fázovalo na období příprav a postupného uzavírání jednotlivých provozů. Scénář vývoje je proto nutné brát jako ideální konstrukci, která by se v realitě lišila v závislosti na rozhodnutí relevantních institucí.

Syntetická mapa vychází z analýz provedených v rámci celého výzkumného projektu. Expertní hodnocení založené na výsledcích provedených analýz a získaných zkušenostech výzkumného týmu je využito pro posouzení intenzity negativních dopadů scénáře ukončení činnosti EDU. Dlouhodobá studie byla přitom založena na triangulaci výzkumných metod, které spočívaly zejména v analýze dostupných statistických dat i interních dat EDU, provedení dotazníkových šetření (mezi ekonomickými subjekty napojenými na činnost EDU a zaměstnanci EDU a pracovníky ekonomických subjektů napojených na EDU) i série řízených rozhovorů (mezi subdodavateli, představiteli EDU i veřejné správy). Odhadovanou intenzitu negativních dopadů určujeme na desetibodové škále, na které hodnota 1 znamená žádné negativní dopady a hodnota 10 velmi výrazné negativní dopady. Hodnocení určovali jednak garanti zpracování jednotlivých dimenzí sociálního a ekonomického rozvoje v území, jednak autoři této syntetické mapy. Hodnocení je k dispozici v tabulce 9.1. Kartografická syntéza obsahuje kromě tohoto hodnocení rovněž další faktory dlouhodobého vývoje regionu, které diferencují hodnocené území na základě (i) dopravní dostupnosti největších měst; (ii) vymezení vnitřní periferie podle charakteristik obyvatelstva, trhu práce a bytového fondu (Musil, Müller 2008); a (iii) zón rezidenční suburbanizace v roce 2010 (Špačková a kol. 2012).

Je nutné zdůraznit, že hodnoty odrážejí odhad zhoršení sociálních a ekonomických podmínek, nikoliv však diferenciaci území z hlediska výsledného ekonomického výkonu a kvality života. Rozdíl v popisu výsledného stavu podmínek v území a intenzity jejich zhoršování lze dobře

³ A to zejména prostřednictvím výběru daně z nemovitosti a poskytování finanční prostředků jako kompenzaci negativních externalit plynoucích z její činnosti obcím v blízkém i vzdálenějším okolí.

ilustrovat na příkladu obcí v těsném zázemí EDU. Přestože je v současnosti stav podmínek v těchto obcích (vzhledem k jejich periferní poloze) nadprůměrně kvalitní, můžeme právě zde očekávat výrazně intenzivnější zhoršení situace v porovnání s ostatními částmi regionu. To však neznamená, že dojde ke zhoršení sociálních a ekonomických podmínek až v takové míře, v jaké je v současnosti pozorujeme například ve vysoce periferní jižní části regionu, ale spíše dojde k určitému vyrovnání podmínek v regionu a snížení míry zvýhodnění těchto obcí, které jim plyne z přítomnosti EDU, oproti jiným obdobným lokalitám.

Dopad uzavření EDU na území odhadujeme v obou používaných typech regionů: v zónách havarijního plánování i v regionech pracovní dojížd'ky. Je však nutné si uvědomit výraznou heterogenitu těchto regionů. Například třetí zóna havarijního plánování, které jsou koncentricky vymezené, zasahuje obce periferní jižní části regionu i obce, které patří mezi exponovaná brněnská suburbia. Obdobně do regionu intenzivní pracovní dojížd'ky patří město Třebíč i populačně velmi malé obce venkovského charakteru. Expertního odhad tedy pracuje s určitou mírou generalizace. Do budoucna lze podle našeho názoru očekávat omezení koncentričnosti a růstu významu měst. Ukončením činnosti EDU budou více ohroženy obce na periferním venkově než v oblastech lépe dopravně dostupných a blízkých významným centrům (Brno, ale i Třebíč).

Tabulka 9.1: Expertní odhad dopadů uzavření Jaderné elektrárny Dukovany na jednotlivé dimenze socio-ekonomického vývoje.

Dimenze	Zóny havarijního plánování			Dojížd'kové regiony	
	1 - do 5 km	2 - 5-10 km	3 - 10-20 km	užší	širší
Trh práce	7	7	4	7	4
Ekonomická základna	7	5	3	5	3
Správa území	6	3	3	4	3
Mobilita a stabilita	3	6	5	4	6
Vybavenost	4	3	3	4	4

Zdroj: výsledky analýz provedených v rámci řešeného projektu, expertní odhad

Při podrobnějším hodnocení jednotlivých dimenzí socioekonomického vývoje regionu předpokládáme následující procesy:

Nejintenzivnější negativní dopady můžeme očekávat ve sféře *trhu práce*. Při uzavření jaderné elektrárny by velice pravděpodobně došlo ke zvýšení úrovně nezaměstnanosti, která by však byla územně diferencovaná. Vyšší nárůst předpokládáme v obcích s vyšším podílem ekonomicky aktivních obyvatel v současnosti přímo nebo nepřímo navázaných na činnosti EDU, zejména v regionu intenzivní pracovní dojížd'ky. Dále předpokládáme omezení činnosti řady firem, ohrožené by byly ve větší míře zřejmě ty, které sídlí přímo v areálu EDU, z nichž určitá část je výrazně závislá na zakázkách jaderné elektrárny.

V řadě ohledů by se změnila rovněž *ekonomická základna* sledovaného území. Důsledky pro firmy by však ve srovnání s trhem práce byly méně intenzivní. Většina firem v rámci šetření deklarovala, že by činnost neukončila, svoji aktivitu by však omezila, nebo směřovala do jiných částí Česka nebo zahraničí (řada firem diverzifikuje svoji činnost již nyní). Obdobně jako

v případě předchozí sféry, lze intenzivnější negativní dopady očekávat v první zóně havarijního plánování a regionu intenzivní pracovní dojížděky. Předpokládáme výraznou funkční proměnu sledovaného regionu. V případě uzavření EDU by zřejmě do regionu směřovaly kompenzace a investiční pobídky zaměřené na zmírnění negativních dopadů odchodu významného ekonomického hráče z území.

V rámci dimenze týkající se *správy území* lze předpokládat nejintenzivnější negativní dopady okamžitě viditelné v rozpočtech jednotlivých obcí ve specifickém financování obcí. V současnosti jsme zaznamenali několik způsobů, kterými proudí finance z EDU dotčeným obcím (dotace z Nadace ČEZ, smluvní podpora, daň z nemovitostí). Z hlediska relativních částek financování obcí by nejvýrazněji objem financí klesl ve vzdálenějších obcích. Intenzita negativního dopadu by zřejmě byla nejvyšší v 1 ZHP, kde příjmy tvoří velkou část rozpočtu. Omezení příjmů by bylo pro některé obce zásadní a vyvolalo by nutné škrt, které by se nevyhnuly investicím a výdajům na vybavenost a chod lokálních institucí.

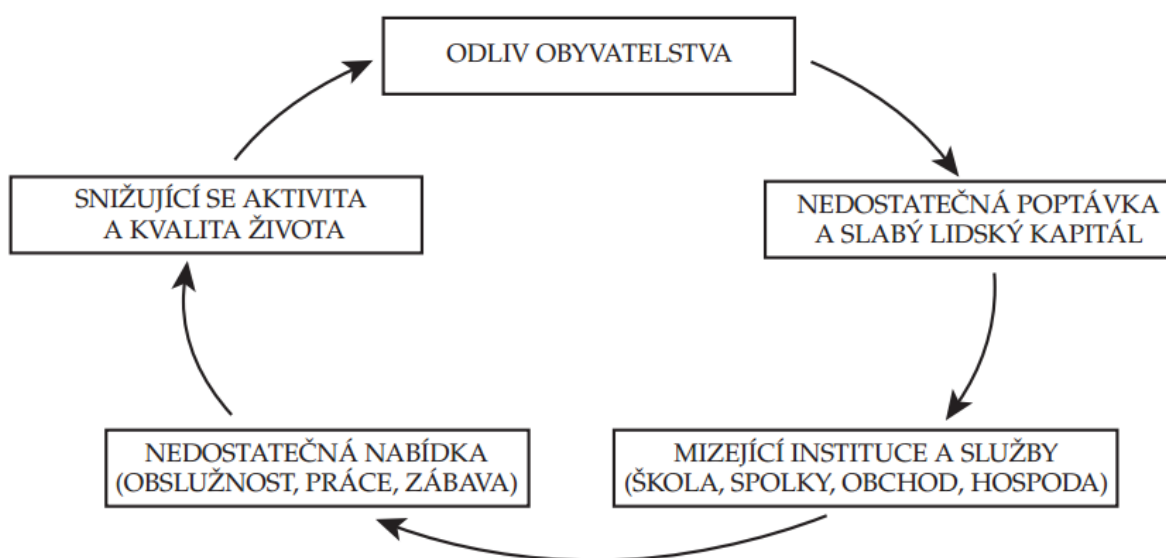
Ve sledovaném regionu jsme zjistili relativně nízkou míru deklarované *mobility obyvatelstva*, která ale zřejmě souvisí především právě s působením významného zaměstnavatele v území. V případě uzavření EDU jsou vyšší úrovně emigrace ohroženy především obce ve venkovských periferních částech regionu. Vyšší stabilitu můžeme očekávat v obcích v první zóně havarijního plánování, která bude i v budoucnosti těžit z vyšší úrovně vybavenosti v těchto obcích. Naopak vyšší fluktuací by bylo ovlivněno město Třebíč, kde předpokládáme větší míru vystěhování především ze sídlišť, u nichž někteří respondenti poukazovali na vznikající problémy již v současnosti. Míra atraktivity je přirozeně ovlivněna zejména možnostmi nalezení práce; téměř 70 % respondentů dotazníkového šetření mezi zaměstnanci ČEZ v Dukovanech a pracovnících subdodavatelů vyjádřilo obavu z nalezení práce v oboru v regionu. Za vysoce pravděpodobný trend v případě uzavření EDU lze pokládat postupné vyliďňování (depopulaci) regionu, která je charakteristická i pro ostatní vnitřní periferie (Ouředníček a kol. 2011).

U *vybavenosti území* lze předpokládat i v případě uzavření EDU pouze pozvolné uplatňování negativních dopadů. Výrazné vliv by měl odchod firmy jako donora různých investičních akcí, což by se neprojevilo bezprostředně, ale spíše v dlouhodobějším časovém horizontu. Dopady by byly rovněž územně diferencované. Bezprostřední vliv by mělo určitě omezení nadstandardní dopravní obslužnosti území, spíše dlouhodobější dopady by ovlivnily území v případě sociální, kulturní technické vybavenosti.

V případě uzavření Jaderné elektrárny Dukovany lze očekávat podporu ze strany státu a vznik politik a dotačních titulů, které by měly negativní dopady uzavření EDU zmírnit (obdobně jako se v současnosti připravuje výzva prioritní osy 1 investiční priority 1.3 Operačního programu Zaměstnanost, která má za cíl zmírnit negativní dopady související s restrukturalizací hospodářství, zejména s útlumem hornictví v Ústeckém, Moravskoslezském kraji a kraji Vysočina). Jednalo by se však spíše o relativně časově omezenou podporu, která by směřovala k okamžité kompenzaci některých nárazových dopadů odchodu významného zaměstnavatele z území. Jak bylo několikrát zmíněno a potvrzeno i z dalších analytických studií, Dukovansko patří mezi periferní venkovské regiony, který leží mimo exponovaná území, mimo dosah významného suburbánního rozvoje, stranou rozvojových os. Lze relativně dobře předvídat, že v případě zhoršení podmínek v jednotlivých sledovaných dimenzích socio-ekonomického rozvoje započne i v tomto území „začarovaný kruh“ kauzalit, které jsou charakteristické již nyní pro regiony podobného typu (viz obrázek 9.1).

Všechny uvedené závěry jsou výsledkem dvouletého intenzivního výzkumu v regionu, který se opírá o nově vytvořenou metodiku a triangulaci výzkumných metod. Přesto je vhodné do uvažování o budoucnosti regionu postupně vnášet nové informace, které byly v průběhu řešení projektu do značné míry nejisté. Mnohem přesnější odhad budoucího vývoje bude možné vytvořit teprve na základě přesnějších dat určených pro případ rozšíření nebo naopak uzavření jaderné elektrárny. Teprve práce na konkrétních strategických dokumentech rozvoje území s jasnější představou o budoucím vývoji může přinést i konkrétnější doporučení v oblasti sociálního a ekonomického rozvoje území ze strany expertů na tuto problematiku. Další výzkum v regionu je tedy žádoucí.

Obrázek 9.1: Kauzální kumulativní procesy v depopulačním periferním regionu

Zdroj: Ouředníček a kol. 2011

Literatura

HÁNA, D., ŠPAČKOVÁ, P., NEMEŠKAL, J. (2014): Síť ekonomických subjektů a jejich napojení na Jadernou elektrárnu Dukovany. Specializovaná mapa. PŘF UK, Praha.

HÁNA, D., ČERNÝ, T., NEMEŠKAL, J. (2015): Příjmy obcí – scénáře rozšíření a odstavení Jaderné elektrárny Dukovany. Specializovaná mapa. PŘF UK, Praha.

HÁNA, D., NEMEŠKAL, J. (2015): Dotační příjmy obcí. Specializovaná mapa. PŘF UK, Praha.

KOPECKÁ, Z., KVĚTOŇ, V., NEMEŠKAL, J. (2015a): Trh práce a ekonomická základna – scénář rozšíření Jaderné elektrárny Dukovany. Specializovaná mapa. PŘF UK, Praha.

KOPECKÁ, Z., KVĚTOŇ, V., NEMEŠKAL, J. (2015b): Trh práce – scénář odstavení Jaderné elektrárny Dukovany. Specializovaná mapa. PŘF UK, Praha.

KOPECKÁ, Z., KVĚTOŇ, V., NEMEŠKAL, J. (2015c): Ekonomická základna – scénář odstavení Jaderné elektrárny Dukovany. Specializovaná mapa. PŘF UK, Praha.

NOVÁK, J., NETRDOVÁ, P. (2011): Prostorové vzorce sociálně ekonomické diferenciacie obcí v České republice. Sociologický časopis / Czech Sociological Review, 47, č. 4, 717–744.

MUSIL, J., MÜLLER, J. (2008): Vnitřní periferie v České republice jako mechanismus sociální exkluze. Sociologický časopis / Czech Sociological Review, 44, č. 2, s. 321–348.

OUŘEDNÍČEK, M., ŠPAČKOVÁ, P., FEŘTROVÁ, M. (2011): Změny sociálního prostředí a kvality života v depopulačních regionech České republiky. Sociologický časopis / Czech Sociological Review, 47, č. 4, s. 777–803.

OUŘEDNÍČEK, M., ŠPAČKOVÁ, P., KVĚTOŇ, V., HÁNA, D., PŘIDALOVÁ, I., KOPECKÁ, Z., FEŘTROVÁ, M. (2015): Scénáře budoucího vývoje mikroregionu Jaderné elektrárny Dukovany s využitím přístupu Territorial Impact Assessment. Výzkumná zpráva. Přírodovědecká fakulta, Univerzita Karlova v Praze, 112 s.

ŠPAČKOVÁ, P., OUŘEDNÍČEK, M., NOVÁK J., KŘIVKA M. (2012): Zóny rezidenční suburbanizace 2010. Specializovaná mapa. Přírodovědecká fakulta Univerzity Karlovy v Praze.

ŠPAČKOVÁ (2014/2015 ed.): Vývoj stavu sociálních a ekonomických podmínek v širokém okolí Jaderné Elektrárny Dukovany. Soubor specializovaných map. Přírodovědecká fakulta Univerzity Karlovy v Praze.